KÖPRÜLÜ KÜT.
435
M. ASIM BY.

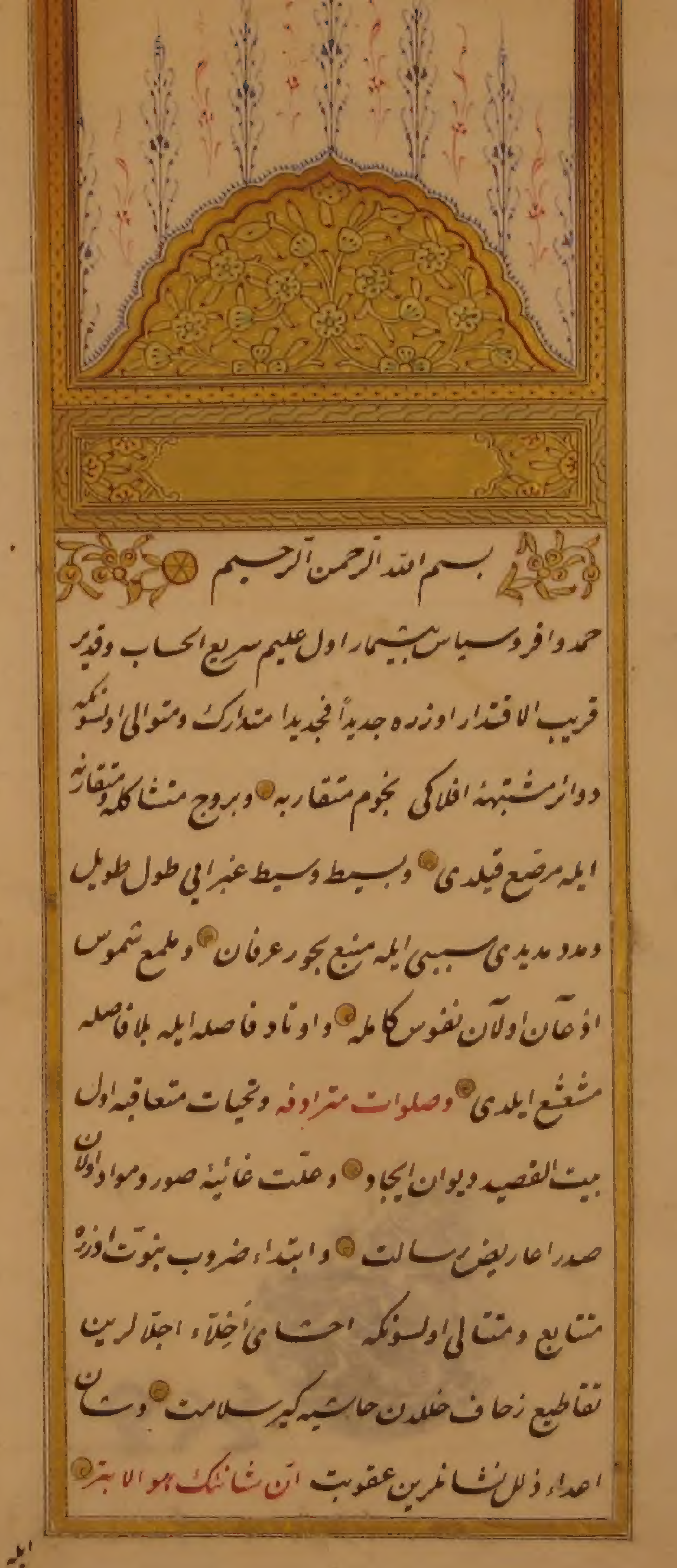

بسم الله الرحمن الرحیم

حمد وافر وسپاس بیشمار اول علیم سریع الحساب وقدیر
قریب الاقتدار اوزره جدیداً فجدیدا متدارک ومتوالی اولسونکه
دوائر مشتبههٔ افلاکی نجوم متقاربه وبروج متشاکله ومتقارنه
ایله مرصع قیلدی وبسیط وسیط غبرایی طول طویل
ومدد مدیدی سببی ایله منبع بحور عرفان وملمع شموس
اذعان اولان نفوس کامله واوتاد فاصله ایله بلا فاصله
مشعشع ایلدی وصلوات مترادفه وتحیات متعاقبه اول
بیت القصید دیوان ایجاد وعلت غائیهٔ صور وموادّ اولان
صدر اعاریض رسالت وابتداء ضروب نبوت اوزره
متتابع ومتتالی اولسونکه احشای اخلاء اجلالرین
تقاطیع زحاف خللدن حاشیه گیر سلامت وشان
اعداء ذللی شانئرین عقوبت ان شانئک هو الابتر

ایله

ایله منقطع سعادت ایلدی وآل واصحاب واهل بیت معالی
نصابلری اوزره اولسونکه اصول اجزاء دین وفروع شجرهٔ
یقین انلردر اما بعد مشاعر ارباب شعورده معلوم
ومشعور ومناظر اصحاب نظرده محسوس ومنظوردرکه
نوع انسان عامهٔ عالمیاندن لقد خلقنا الانسان فی احسن
تقویم خلعتی ایله ممتاز دخی ولقد کرمنا بنی ادم تاجی ایله
سرافرازدر لکن بو شان وشرف کثرت طعام وشراب
ووفرت اولاد واسباب وشدت قوای بدنیه وشهوت
لذائذ جسمانیه حسبیله اولمدیغی اظهردر زیرا بو خصلتلر
بعض حیوانات خسیسه ده انسانه نسبتله هزار بار فزوندر
بلکه کرامت کلیه وفضیلت جمیله انجق نطق فصیح وعقل
صحیح ایله ایدوکی الرحمن علم القران خلق الانسان علمه البیان
نظم کریمی دخی واتیناه الحکمة وفصل الخطاب ذکر حکیمی مثللو نیجه
نصوص محکمه دن رسیدهٔ درجهٔ تصدیقدر وعقل صریحک مقتضاسی
اصناف کلیه یه متعلق اولمق وار وافراد شخصیه یه متعلق اولمق
وار افراد کلیه یه متعلق اولان قواعدی کتب عقلیه ونقلیه
وعلوم فرعیه واصلیه ده علماء اعلام افاده واعلام ایتمشلردر

اما اشخاص جزئیه یه خاص اولان مقتضیاتنی قواعد کلیه ایله احاطه
ممتنع الحصولدر زیرا بر شخصك حقنده معقول كوریلان حركت
شخص اخرك حقنده مذموم و مدخولدر ● بیت

نیك و بد هر وصف اولور بر شخصه نسبتله كمال
طوغریلق اوقده خوشدر اكری یایك تیرنده

بلكه هر كسك حقنده مقتضای عقل كند و معاش و معادینه دائر
اولان خیری شردن و نفعی ضرردن تفریق و دارینده عزّ و سلامتی
موجب طریقه سلوك بابنده جهد عمیق ایتمكدن عبارتدر بیت

هر كس بر طریقه كیروب كندی جنبنه
ثابت نه سنه كنه كرك بو طریقدن

ع هر كسی بنده بر آیین دگر حسنارا
و نطق فصیح دخی ایكی قسمه منقسمدر

بری لؤلؤ منثور كبی كلام منثور و بری جوهر منظوم كبی سخن منظومدر
كلام منثورده صاحبنك علم و جهالتی و رشد و غباوتی حسبیله مصراع

وما كل نطق المخبرین كلام
مغز اسنجه اكرچه تفاضل و

تفاوت دركاردر اما اصل تكلمدن كافهٔ انام و خواص و عوام

بهره دارلردر ● بیت
هر كسك گفتاری طبعندن نشاندر رنگ و بو
منبعندن اشراب ایدر شورابه و آب زلال
لكن كلام منظوم محض الهام

ربانی و فیض انعام سبحانیدر كه انكله بعض خواص تحصیل امتیاز
و اختصاص ایلیوب ذاتنده بر مرد فقیر ایسه ده ترتیب اشعار

سبب ایله كندوسن مانند میر و وزیر صاحب دیوان عنوانی ایله
هر شهر و دیارده علی مر الشهور و الدهور عریف و شهیر المشتهردر
نیجه كه ارباب جاه و جلال و اصحاب عزّ و اقبالدن اوله بر بیت
شعر ایله قدر و شانی منزل شعرادن كذر و بیت معمور فلكدن
برتر اوله جقی اظهر من الشمس و القمردر فصل و اهل لسان بالاتفاق
كلام منظومه شعر و صاحبنه شاعر اطلاق ایدرلر شعر لغتده
بیلمك و اكلمق معناسنه در شاعر اولان نقیر و قطمیر لفظ
و معنانك حقایق و دقایقنه واقف و نكت و مزایانك سوابق
و لواحقنه عارف اولمغله كلامنه شعر تعبیر اولنمشدر و اصطلاحده
شول كلامدر كه مقفّی و موزون اوله و موزون اولمسی متكلمك
مقصودی اوله زیرا لا عن قصد بر كلام موزون صدور ایتسه
اكا شعر اطلاقی صحیح اولمز قرآن عظیمده لن تنالوا البر حتی تنفقوا
مما تحبون ● فمن شاء فلیؤمن ومن شاء فلیكفر نظم كریملری
و حدیث شریفده انا النبی لا كذب ● و انا ابن عبد المطلب
و اقتدوا بالذین من بعدی اثر لطیفلری بو قبیلدندر و اول
شعر سویلین لسان تازیده ملوك عربدن یعرب ابن قحطاندر
و شعری كتب سیرده مشروحدر طولنه بنا ترك اولندی

وزبان فارسیده ملوک عجمدن بهرام ابن یزدجرد در ابتدای شعری

بو بیت در بیت

منم آن پیل دمان و منم آن شیر یله	نام من بهرام گور و کنیتم بوجبله

وکتب تواریخدن نقل کرده

علمای کبار درکه زمان قدیمده هرکیمده که طبیعت شعریه بدیدار
اولدیغی اوزرلرینه تاجدار وپادشاه کامکار اختیار ایدرلر ایدی
وسید الامم افصح العرب والعجم رسول اکرم صلی الله تعالی
علیه وسلم حضرتلرینک مجلس فردوس نشانلرنده حسان
بن ثابت الانصاری علیه رضوان الملک الباری انشاد اشعار
بلاغت افشان ایتدکجه حسن استماع ایله لطف واحسان بیورورلردی
صحیح البخاریده مشهود ارباب ایقاندر وکعب بن زهیر دخی
قصیدهٔ بانت سعادی مدح شریفلرنده انشاد وانشا ایتدکده
جرم عظیمی عفو ایله تعظیم ایتدکلرندن ماعدا مبارک دوش دولت
پوشلرنده اولان ردای سعادت نمادلرین دخی الباس ایله
تکریم بیورمشلردر والیوم خزینهٔ ملوکانه ده محفوظ اولان خرقهٔ
سعادت بو اولمق اوزره تحریر کردهٔ بعض اهل رایدر والحاصل
نظم معقول معنای منکری متضمن اولمدقجه شرعا وعقلا ممدوح
ومقبولدر خصوصا مردجانه شجاعت وحماست ونامردانه بخیله

القای

القای شهامت وسماحت وقلب دشمنه ایفای مودت ومحبت
ایدوب نفس اماره نک مبغوضی اولان خصال حسنه یی محبوب
ومرغوبی اولان امور قبیحه یی مبغوض ومهروب ایتمکده سحر حلال
وجلب سرور وحبور وسلب غموم وهموم ایتمکده همتر باده
آل اولدیغی مجرب اصحاب عقولدر لکن نظم ابیاتک اعظم ارکانی
اوزان اولوب وزن دخی رأی ودرایته منوط اولمیوب بلکه
علمای متقدمیندن اخذ وروایته مربوط اولمغله فضلای سلف
عفا الله عنهم ما قد سلف حضراتی علم عروضی تدوین وشعرک
تمام ونقصانی اکا عرض اولنسون ایچون وضع موازین ایدیلر
وعلم عروضده عربی وفارسی منظوم ومنثور نیجه کتب نافعه
ورسائل جامعه مشهور ومنشوردر اما لسان ترکی اوزره
دلخواه مستفید ومختصر مفیده مصادفت اولنمامغله خدمهٔ
فضل وهنرک ضعیف وبیتابی کیلار خاصهٔ همایون خواجه سی
السید محمد منیب العینتابی علم عروضدن اشعارک انشاد وانشاسنه
تعرض ایدنلر ایچون بمنزلة المفروض اولان قواعدینی وبحور مستعمله سنک
اصول وفروع وشواهدینی مشتمل بر رساله تألیف وعلل وزحافا
تمثیل ایچون انجق زادهٔ طبع عاجزانه وداده قلم معجزانه سی اولمق

اسم مؤلف

اوزره بر بیت مفرد قالب نظمده سبک و ترصیف ایلیوب
نظر حرفکیر انده متضمن قصور بیکرآن ایسه دخی مؤلف فقیرک

اعتقادینه کوره **بیت** احب الذنا للمرء فی الدهر نیف
لهذا یری کل العیوب لها فضلا مصداقنجه صغیر الحجم عزیز الفحوی

قلیل اللفظ غزیر المعنی بر مجموعهٔ صغری بلکه ترکیب انسان

کبی نسخهٔ کبری اولوب **بیت** جنسی بیننده اولکه فائقدر
حق بو کیم پادشاهه لایقدر منطوقنجه خسرو زمان و زمین

خاقان مکان و مکین دارای اسکندر در جمشید فریدون فر
اردشیر شیر صولت کیقباد باد فطنت صاحبقران سعد اختر
کشورستان مهر افسر داور کسری داد هوشنک فلاطون نژاد
منبع عیون فضائل و روشن ساز دیدهٔ اعیان و افاضل
محیی سنن شرع و هدایت و ماحی سنن بدع و ضلالت کرمکار

حاتم بخش شهسوار کردون رخش **قطعه** قهرمانی که از دم تیغش
دمبدم رستمان کشند ستم کرز فولاد کر ببیند ازد
صد زمیان شوند نرم اندم **قطعه** هو السلطان ظل الله یاوی
الیه کل مظلوم العباد لدیه من مهابته عناد
یردته عباد وذوی العناد **اعنی به** السلطان ابن السلطان

السلطان سلیم خان ابن السلطان مصطفی خان ادام الله
تعالی للمسلمین سالماً عن نکائد الدهور ومتسلماً علی یدیه مقالید

الامور **قطعه** خدیو دیوشکن آفتاب تاب اکن
که قیلدی ناوکی بهرامی کور ایچنده نهان کورنجه نیزه سنی اژدرهوسر مانند
اینندی کربه سی ضحاک مارک ولدی عیان حقا که بر پادشاه کامکار

و بر شهریار نامدار در که چرخ کردان هزار چشم انجم ایله نکران
ایکن عدالتده عدیلن و شجاعتده شبیهن کورممشدر و زمین
راسخ الارکان هزار کوش مغاک ایله کوش زنان ایکن بینه
مکارمده قرینن و مراحمده قرینن استمامشدر **قطعه**

مجتمع اول خلیفهٔ حقده صدق صدیق و حملهٔ حیدر
آل عثماندر اعدل شاهان بونده ظاهر ولیک عدل عمر

رساله مرقومه **میزان سلیم** اسمیله موسومه قلوب بیننکاه

خورشید بهالرینه **مصراع** حیدره عرض شجاعت یوسفه عرض جمال

مالنجه عرض و انها قلندی سنجیهٔ سنجهٔ شاهانه لری اوزره
نظر التفات پادشاهانه لری شرفریز صدور بیورلور ایسه نسخهٔ

مذکوره جمیع قصوریله **مصراع** هر عیب که سلطان بپسندد هنرست

مظهر اعتبار جمهور و مصدر انتفاع ارباب شعور اولوب اجر

وحسناتی ایله خداوند زمین و آباء کز نیلری ماجور و سایهٔ
هماوایه لرنده بو عبد ضعیف دخی بر مصداق ذکر الفتی عمره
الثانی دعای خیر ایله مذکور اولمق جلوه بخش ساحهٔ ظهور در

قطعه

هم جناب خدادن نیازم اولدر کیم — نیازمی قبله درگاه عزتنده قبول
قیلوب بو نسخه‌می اقبال پادشاه قرین — اوو جهله قبله نزد کرامده مقبول

و ما توفیقی الا بالله علیه توکلت و الیه انیب معلوم اوله که بو
رساله بدیعة الترکیب بر مقدمه و ایکی باب و بر خاتمه اوزره
ترتیب اولندی مقدمه اجزاء نظم و بیان زحافات و طریق
تقطیع و بونلره متعلق بعض قواعد بیاننده در باب اول اجمالا
اسامی بحور و دوائر و بونلره دائر نیجه فوائد بیاننده در باب
ثانی تفصیلا هر بحرک اصل و فروعی و انلره مناسب امثله
و شواهد بیاننده در و خاتمه دخی انواع شعره متعلقه اصطلاحات
و انلره موافق بر از مسائل زوائد بیاننده در مقدمه معلوم
اصحاب علوم اولدر که بیت منظوم ایکی جزدن مرکبدر جزء اولنه
مصراع اول و ثانیسنه مصراع ثانی دیرلر و مصراع اولک
بحسب التقطیع حاصل اولان جزء اولنه صدر و اخرینه عروض
و مصراع ثانینک جزء اولنه ابتدا و اخرینه ضرب و وسطلرنده

فلان

فلان اجزایه حشو تعبیر ایدرلر و بر بیتک ایکی جزئی حذف اولنورسه
مجزو دیرلر و تمام نصفی حذف اولنورسه مشطور و ثلثانی
حذف اولنورسه منهوک اطلاق ایدرلر و اجزانک فعولن
مفاعیلن کبی وزنلرینه اصول و ارکان و افاعیل و تفاعیل
دیرلر و اجزا دخی سبب و وتد و فاصله دن مرکب اولور
سبب ایکی قسمدر ایکی حرف اولوب اولی متحرک و ثانی
ساکن اولورسه سبب خفیفدر گل و مل کبی ایکیسی دخی
متحرک اولورسه سبب ثقیلدر گهَ و رهَ کبی بونلرده
حرف ها اخرلرینک فتحه لرینی محافظه ایچون مرسومدر ملفوظ
دکلدر وتد دخی ایکی قسمدر ایکی حرف متحرک اوچنجی ساکن اولورسه
وتد مجموعدر دهن سخن کبی و طرفینده ایکی حرف متحرک
وسطده بر حرف ساکن اولورسه وتد مفروقدر کفته سفته کبی
فاصله دخی ایکی قسمدر اوچ حرف متحرک دردنجی ساکن اولورسه
فاصلهٔ صغری در برَتَم بِرَهَم کبی و درت حرف متحرک بشنجی
ساکن اولورسه فاصلهٔ کبری در لب ملش رخ کلش

کبی بو التی اجزائی عربیده — لم ار علی راس جبل سمکتن
و فارسیده بس غم دلم روشنش زنمش دژکیده ای دل

جفا دیده بنشور الی قو ترکیبلری جمع ایدر ترکی ترکیبده ها
واو ویا واردر لکن رسمیدر تلفظ اولنمامغله ضرر ویرمز فصل
اصحاب طبع موزون میاننده مشتهردرکه ارکان وزن سکز
عدده منحصردر ایکیسی خماسیدرکه بش حرفلیدر آلتیسی سباعیدرکه
یدی حرفلیدر خماسینک بری فعولن در بر وتد مجموع ایله بر سبب
خفیفدن مرکبدر ایکنجیسی فاعلن در بر سبب خفیف ایله بر وتد
مجموعدن مرکبدر وسباعینک بری مفاعیلن در بر وتد
مجموع ایله ایکی سبب خفیفدن مرکبدر ایکنجیسی مستفعلن در
اگر مس تف علن اعتبار اولنورسه ایکی سبب خفیف و بر
وتد مجموعدن مرکبدر واگر مس تفع لن اعتبار اولنورسه
طرفینده ایکی سبب خفیف و وسطده بر وتد مفروقدن مرکبدر
اوچنجیسی فاعلاتن در اگر فاعلاتن اعتبار اولنورسه طرفینده
ایکی سبب خفیف وسطده بر وتد مجموعدن مرکبدر واگر فاع
لاتن اعتبار اولنورسه بر وتد مفروق وایکی سبب خفیفدن مرکبدر
سرّ وحکمتی ان شاء الله تعالی باب آتیده ظاهر اولور دردنجی
مفاعلتن در بر وتد مجموع ایله فاصلهٔ صغرادن مرکبدر بشنجی
متفاعلن در بر فاصلهٔ صغرا ایله وتد مجموعدن مرکبدر آلتنجی

مفعو

مفعولات در ایکی سبب خفیف ایله بر وتد مفروقدن مرکبدر
بو ارکان ثمانیه دن مفاعلتن بحر وافره ومتفاعلن بحر کامله
مخصوصدر وفاعلن دخی اصالت اوزره بحر بسیط ومدیده
ومتدارکه مخصوصدر وبحور مذکوره عربیه یه خاص اولوب ترکیده
وفارسیده استعماللری منزلة العدم اولمغله ارکان ثلثهٔ
مرقومه نک بحثی بو مختصرده ترک اولندی واصول خمسهٔ باقیه یه
علل وزحافات جنسیله تغییرات داخل اولوب هر برینه فروع
متعدده حاصل اولمغله بشقه زحافلرین تعیین وفروع
مخصوصه لرین تبیین مناسب کورلدی فصل زحاف مطلق
اصل لغتده برشنه محل اصلیسندن بعید اولمقدر واصطلاح
اهل عروضده اجزانک بعض حرکه سنی یاخود حرفنی حذف
ایله محذوفی باقیدن تبعید واجزایی حالت اصلیه سندن تغییر
ایلمکدر واول بیته مزاحف دینلور وزحافدن مصون اولان
بیته سالم دینلور وعلت ایله زحافک فرقنده وجوه مختلفه واردر
لکن افاضل عجم اکثری ایکیسنی بر معنایه استعمال ایلمشلردر
بو مختصرده دخی اصطلاح عجم دستور العمل قلنمشدر ومفاعیلن
جزئنه مخصوص اولان زحاف اولی قبض در مفاعیلن دن

بشنجی حرف ساکن اولان یایی حذفدر مفاعلن باقی قالور
الکنجی کف در یدنجی حرف ساکن نونی اسقاطدر مفاعیل قالور
اوچنجی خرم در حرف اول میمی اسقاطدر فاعیلن قالوب مفعولن
وزننه نقل اولور دردنجی خرب در اولندن میمی ویدنجی حرفی
نونی حذفدر فاعیل قالوب مفعول وزننه نقل اولنور بشنجی
شتر در خرب ایله قبضک اجتماعیدر مفاعیلن دن میم و یا
اسقاط اولنوب فاعلن قالور التنجی حذف در اخرندن سبب
خفیفی اسقاطدر مفاعیلن دن لن حذف اولنوب مفاعی قالور
فعولن وزننه نقل اولنور یدنجی قصر در اخرنده سبب خفیفک
ساکنی نونی حذف ومتحرکی لامی ساکن قلمقدر مفاعیل باقی
قالور سکزنجی هتم در حذف ایله قصرک اجتماعیدر حذف ایله
لن ساقط اولوب قصر ایله دخی یا حذف اولنوب عین ساکن
اولدقده مفاع قالوب فعول وزننه نقل اولنور طقوزنجی جب در
اخرده ایکی سبب خفیفی اسقاطدر عی لن دوشدکده مفا قالوب
فعل وزننه نقل اولنور اوننجی زلل در هتم وخرمک اجتماعیدر
فاع باقی قالور اون برنجی بتر در جب وخرمک اجتماعیدر
مفاعیلن دن یالکز فا قالوب فع وزننه نقل اولنور اون الکنجی

اسباغ

اسباغ در اخرده اولان سبب خفیفه بر حرف ساکن زیاده
قلمقدر مفاعیلان اولور ومولانا جامی عروضنده اسباغی ذکر
ایتمدی لکن وقوعی وزن مرقومک موارد استعمالاتنده مشهوددر
ومولانا مرقومک تقطیع فصلنده بعض کلامندن وقوعنی
تجویز فهم اولنور همان بومحلده اهمال ایلمشدر اون اوچنجی تخنیق در
خرب معناسنه در لکن مصراعک صدر وابتداسنده اولور خرم
اطلاق اولنوب سائر محلنده ایسه تخنیق اطلاق اولنور زحافات
مذکوره اعتباریله اون ایکی فروع حاصل اولور مفاعلن مقبوض
مفاعیل مکفوف مفعولن اخرم مفعول اخرب فاعلن اشتر
فعولن محذوف مفاعیل مقصور فعول اهتم فعل مجبوب فاع
ازل فع ابتر مفاعیلان مسبغ وفاعلاتن جزئنه مخصوص اولان
زحافات اوندر ابتداسی خبن در جزئک اولنده اولان سبب
خفیفک ساکنی حذفدر فاعلاتن دن الف حذف اولنوب
فعلاتن قالور الکنجی کف در یدنجی حرف ساکنی حذفدر فاعلات
قالور اوچنجی شکل در خبن ایله کفک اجتماعیدر فعلات قالور
دردنجی حذف در تعریفی ذکر اولندی فاعلا قالوب فاعلن
وزننه نقل اولنور بشنجی قصر در فاعلات قالور التنجی قطع در

بو عبد ضعیف دخی اسباغ مواضع
کثیره ده جاری اولمغله بو محلده
ذکر ایله اکتفا ایدوب تفصیل
بحور بابنده بعض امثله ایله
اشارت قلنوب بر بر
موردلرینی بیان
ایلشدرام
اولنده

آخردن سبب خفیفی حذف و ماقبلنده وتد مجموعک ساکننی
حذف و اتصالنده اولان متحرکی ساکن قلمقدر فاعل قالور فعلن
وزننه نقل اولنور و صاحب القسطاس بو معنایه بتر ویوسف
عروضی صلم تعبیر ایلدی کتب عاریض عربیه ده صلمک معناسی
قریبا ذکر اولنه جقدر اوزره در علمای عربیه یه مخالفت خلاف
مقتضای عقولدر اما بتر مخترعات عجمدن در عربه مخالفت یوقدر
لکن بنه اصطلاح مشهوره متابعت اولیدر یدنجی تشعیث در فاعلاتن ده
وتد مجموعک ایکی متحرکندن بر بنی اسقاطدر حین ساقط اولورسه
فالاتن قالور لام ساقط اولورسه فاعاتن قالور مفعولن
وزننه نقل اولنور ائمهٔ نحو ولغتدن امام زجاج وتد مجموعده
حذف ایله تصرف جائز دکلدر دیو جمهوره مخالفت ایدوب تشعیث
زحافنی انکار ایلدی قولی مسلم اولدیغی تقدیر اوزره فاعلاتن
فعلن اولمغه طریق اولدرکه اولا خبن ایله الف ساقط اولوب
فعلاتن قالور بعده اضمار ایله که ایکنجی حرف متحرکی اسکاندر
فعلاتن قالوب مفعولن وزننه نقل اولندی ثمرهٔ مطلوبه
حاصل اولدقدنصکره شجرده اختلاف لا ثمرة فی الخلاف قبیلندندر
سکزنجی جحف در فاعلاتن ده حذف ایله فعلاتن قالدقدنصکره

فعلا

فاصلهٔ صغرایی که فعلادر اسقاط ایلمکدر تن باقی قالور فع
وزننه نقل اولنور طقوزنجی تسبیغ در اسباغ آخرده اولان
سبب خفیف اوزره بر حرف ساکن زیاده قلمقدر فاعلاتان
اولوب فاعلیان وزننه نقل اولنور اونجی ربع در قطع
وخبنک اجتماعیدر فعل باقی قالور وبعض اهل عروض سلخ
وطمس نامنده ایکی زحاف دخی اثبات ایلدیلر ایکیسنده
دخی فاع لاتن ده وتدی مفروق اعتبار ایدوب آخرده کلان
ایکی سبب خفیفی اسقاط ایلمکدر اما سلخ ده وتدک آخر حرفی
عینک حرکه سنی حذف ایتمک معتبردر فاع قالور وطمس ده
عینی حذف معتبردر فا قالوب فع وزننه نقل اولنور لکن بونلر
خلاف ظاهر اوزره وتدی مفروق اعتبار ایتمک اولوب اولک
مقامنه جحف مع التشبیغ ثانینک مقامنه یالکز جحف قائم
ایکن اثری ازدیاد وتطویل بلا طائل مقوله سندن اولمغله ترکی
اولی کورلدی و فاعلاتن وزننک فروعی اون بشدر فعلاتن
مخبون فاعلات مکفوف فعلات مشکول فاعلن محذوف
فاعلان مقصور فعلان مخبون ومقصور فعلن مخبون ومحذوف
فعلن مقطوع مفعولن مشعث فعلان مقطوع ومسبغ فعل

مربوع فاعلیان مستفع نفعلیان مخبون ومستفع نع مجحوف فاع

مجحوف ومستفع ومستفعلان جزئنه مخصوص اولان زحافات طقوزدر

اولکی خبن در مستفعلن قالوب مفاعلن وزننه نقل اولنور ایکنجی

طی در دردنجی حرف ساکنی اسقاطدر مستفعلندن فا ساقط

مستعلن قالور مفتعلن وزننه نقل اولنور اوچنجی قطع در اخرنده

اولان وتد مجموعک ساکنی حذف وماقبلنده اولان متحرکی

اسکاندر مستفعل قالوب مفعولن وزننه نقل اولنور دردنجی

تخلیع در خبن وقطعک اجتماعیدر متفعل قالوب فعولن وزننه

نقل اولنور وبو زحافه معیار جمالیده کبل تعبیر ایدر اصطلاحه

دائردر ووجه تسمیه ایکبسنده ده ظاهردر بشنجی حذدر وتد

مجموعی اسقاطدر مستف قالوب فعلن قلنور التنجی رفع در اولی

ایکی سبب خفیف اولان جزءدن بر سبب خفیفی اسقاطدر سعلن

یاخود تفعلن قالوب فاعلن قلنور یدنجی خبل در طی ایله خبنک

اجتماعیدر متعلن قالوب فعلتن وزننه نقل اولنور سکزنجی اذاله در

اخرده اولان وتد مجموع اوزره بر حرف ساکن زیاده قلمقدر

مستفعلان اولور طقوزنجی ترفیل در اخرده اولان وتد مجموع

اوزره بر سبب خفیف زیاده قلمقدر مستفعلن تن اولوب

مستفعلا

مستفعلاتن قلنور وفاع لاتن ومس تفع لن رکنلرنده

وتدلرینی مفروق اعتبار ایتمک مجرد تفکیک دائره ایچون بر امر

وهمی اولمغله تعاریف زحافات وتدلری مجموع اولمق اوزره

بنا قلندی ومستفعلن وزننک فروعی اون دردر فاعلن

مخبون مفتعلن مطوی فعولن مقطوع فعولن مخلع فعلن

احذ فاعلن مرفوع فعلتن مخبول مفاعلان مخبون ومذال

مفتعلان مطوی ومذال مستفعلان مذال فعلتان مخبول

ومذال مفاعلاتن مخبون ومرفل مفتعلاتن مطوی مرفل

مستفعلاتن مرفل مفعولات جزئنه مخصوص اولان زحافات

طقوزدر اولکی خبن در معولات قالوب مفاعیل نقل اولنور

ایکنجی طی در مفعولات قالوب فاعلات نقل اولنور

اوچنجی خبل در معلات قالوب فعلات نقل اولنور دردنجی

وقف در سابع متحرکی اسکاندر مفعولات قالوب مفعولان

وزننه نقل اولنور بشنجی کسف در لفظ کسف سین بی نقطه ایله در

شین منقوطه لحن فاحش وغلطدر دیو صاحب الکشف

فطفق مسحا بالسوق والاعناق نظم جلیلنک تفسیرنده

تصریح ایلدی معیار جمالیدن سین وشین جائز اولمق فهم

اولنور لکن بشنی تجویز محض شین اولدیغی تصریح سابقده

بر اثی العیندر وکسف یدنجی متحرکی اسقاطدر مفعولا قالوب

مفعولن وزننه نقل اولنور التنجی صلم در وتد مفروقی اسقاطدر

مفعو قالوب فعلن قلنور یدنجی جدع در ایکی سبب خفیفی

اسقاط ووتد مفروقک اخر حرفنی اسکاندر لات قالوب فاع

قلنور سکزنجی نحر در ایکی سبب خفیفی ووتدک اخر حرفنی اسقاطدر

لا قالوب فع قلنور طقوزنجی رفع در عولات قالوب مفعول

قلنور و مفعولات جزئنک فروعی اون در تدر مفاعیل مخبون

فاعلات مطوی فعلات مخبول مفعولان موقوف فعولن

مخبون مکسوف فعولان مخبون موقوف مفعولن مکسوف

فعلن اصلم فاعلان مطوی موقوف فاعلن مطوی مکسوف

فعلن مخبول مکسوف مفعول مرفوع فاع مجدوع فع منحور و

فعولن رکننه مخصوص اولان زحافات التیدر اولکی قبض در

فعول باقی قالور ایکنجی قصر در فعول باقی قالور اوچنجی حذف در

فعو قالوب فعل وزننه نقل اولنور دردنجی ثلم در حرف اولنی

اسقاطدر عولن قالوب فعلن وزننه نقل اولنور بشنجی ثرم در

قبض ایله ثلمک اجتماعیدر عول قالوب فعل وزننه نقل اولنور

التنجی

التنجی بتر در وتد مجموعنی اسقاطدر لن قالوب فع وزننه نقل

اولنور و بو وزنک فروعی دخی التیدر فعول مقبوض فعول

مقصور فعل محذوف فعلن اثلم فعل اثرم فع ابتر فصل

وزن لغتده ترازو ایله برنسنه یی طرتمقدر اصطلاح اهل عروضده

تعبیرات مختلفه تحریر ایدیلر جمله سی مجهولی دخی زیاده مجهول ایله

تعریف قیلیندیلر احسن وجوه اولدرکه وزن برکلام شعرای

متقدمینک اختیار ایتدکلری بحوردن برینک اصلنه یاخود

فروعنه موافق اولمقدر وتقطیع لغتده برنسنه یی قطعه قطعه

ویاره پاره ایلمکدر اصطلاح فن عروضده بربیتک اجزاسنی

تفریق ایدوب بحرینک افاعیلنه مطلق عدد حرکات وسکونده

تسویه وتطبیق ایتمکدر وحرکه مطلقه کافیدر فتحه سنه فتحه

ضمه سنه ضمه کسره سنه کسره مقابل اولمق لازم دکلدر بلکه

موجب حسن دخی دکلدر بنا بی کوکل برتیر مژکانک اسیر قبضهٔ عشقی

نه چاره اول قاشی یایک جفاسن چکمدر غیری تقطیعی کوکل برتی مفاعیلن

رمژکانک مفاعیلن اسیر قب مفاعیلن ضهٔ عشقی مفاعیلن

نه چاره اول مفاعیلن قشی یایک مفاعیلن جفاسن چک

مفاعیلن مدن غیری مفاعیلن وحروف نطقک بعضیسی

ملفوظ غیر مکتوبدر وبعضیسی مکتوب غیر ملفوظدر ومعتبر اولان بیتک اجزاسی افاعیلنه دیر مصراعی مصراع اخرنه ویر غزلک یاخود قصیده‌نک ابیاتی بربرینه حروف ملفوظه‌ده مساوی اولمقدر مکتوبه غیر ملفوظه‌ده زیاده ونقصان ایله متفاوت اولسه دخی ضرر ویرمز حتی فخری جرجانی عروضنده بر بیت نقل اولندیکه مصراع اولی یکرمی درت ومصراع ثانیسی قرق بر حرفدر کتابته نظر اولندقده عدد حروفلری برابردر واول بیت بودر

نشست باری غذای جهان بان خوردن		دو خوان سه خوان دو سه خوانچه خوانچه خوانگه

تقطیعی نشست با مفاعلن ر غذای فعلاتن جها نبا مفاعلن خردن فعلن دوخا سخن مفاعلن دسخاجن فعلاتن دخاجخن مفاعلن کنخست فعلات حین تقطیعده حروف ملفوظه‌لری برابردر اما عروضی فعلن وضربی فعلات کلمکله مصراع ثانی بر حرف زیاده اولمشدر انک دخی حکمتی بحر مجتثک وزنی بیانینه اندکمز وقتده ظاهر اولور وبیت مرقومک تقطیعده بعض حروفی کتب اولندیغی قریبا ذکر اولنور ان شاء الله تعالی **فصل** حروف ملفوظه غیر مکتوبه برقاجدر بریسی الف در فارسیده آمد وآید وعربیده هذا وذلک وترکیده آیق وآیت لفظلری کبی وبریسی وادر

داود وطاوس کبی وبریسی یادر که حالت تنکیر ووصف واضافتده اشباع کسره‌دن حاصل اولور خسته ومن بیدل ودل عاشق کبی وبریسی هر بر حرف مشدددر بر یازلوب ایکی حرف تلفظ اولنور شدت وحدت کبی جمله‌سی تقطیعده محسوب ورسم تقطیعده مکتوب اولور مثاللری بو مصراعدر

مرغ جلوه طاوسه دل افتده بورفتار		تقطیعی مرغ جل مفاعیلن

وای طاوو مفاعیلن سه دل افت مفاعیلن ده بورفتار مفاعیلان

فصل اول حروفکه کتابت اولنوب لفظدن ساقط اولور کلّ افندم کبی وبریسی یادر که ماقبلنک کاه کسره سیله اکتفا اولنوب لفظدن ساقط اولور کندی جانان کبی وبریسی واو عطفدر که ماقبلنک ضمه سیله ذکرندن اکتفا قلنور دل ودیده کبی وبریسی واو بیان ضمه‌در که ماقبلنک مضموم ایدوکنه دلالت ایچون رسم اولنور دو وتو کبی وبعضا ضمه اشباع اولنوب بو ایکی واو حرف ساکن عد اولنور واکر واو عطفک ماقبلی حروف مد اولوب یاخود رسته ورسته کلمه‌لری کبی اخری ضمه قبول ایتمز بر کلمه اولورسه واو عطف مضموم قلنور بنا ودانا شکسته وبسته کبی وبریسی واو اشمامدر که ماقبلنده خاء مفتوحه

نیم ضمه رایحه سن شم ایله برکت ایچون رسم اولنور خواب وخور
وخواجه وخوش کبی دیریسی ها، بیان حرکه درکه ماقبلی فتحه ایله
خسته شکسته کبی یا خود کسره ایله که دچه کبی متحرك اولدیغنه
دلالت ایچون رسم اولنور لکن آخر مصراعده واقع اولورسه
البته حرف ساکن عد اولنور وسطنده اولورسه اقتضای وزن
ایله جابجا ینه حرف ساکن عد اولنور دیریسی نون ساکنه درکه
حروف مددن صکره واقع اوله حروف مد ساکن اولوب ماقبلنك
حرکه سی کنه جنسندن اولان واو ویا والف در وان ودون
ودین کبی وسطنده واقع اولورسه کاه لفظدن ساقط اولور
وکاه اقتضای وزن ایله حرکه ویریلور آخرده واقع اولورسه
حرف ساکن حساب اولنور واوچی دخی شول باو تا ودال
ساکنه در ماقبللرنده ایکی ساکن جمع اوله گشتاسب وطهماسب
وسوخت ودوخت وکارد وارد کبی وسطده ایسه ماقبلنه کسره
ویریلوب هر بری ساقط اولور آخرده ایسه کسره ویریلدیکن البته
ساقط اولور زیرا اصلا بر وزنده اوچ ساکن جمع اولنمز وقلم
مؤلفدن بو بیت قواعد سابقه نك اکثرینی جامعدر مطالعه ایله
واضح اولور وباقیسی دخی قیاس ایله اذکیایه لایح اولور **بیت**

کلدی چین خورشید جانا بزمه نازوغنج ایله	کاردر دست غضب جانه براقدی آتشی

تقطیعی کلدی چین خر فاعلاتن شید جانا فاعلاتن بزمه نازو
فاعلاتن غنج ایله فاعلن کاردر دس فاعلاتن تی غضب جا فاعلاتن
نه براقدی فاعلاتن آتشی فاعلن ومکتوب غیر ملفوظ زکیده
اولدی لفظنده واو بیلدی لفظنده یا قالدی لفظنده الف کبی
چوقدر وعربی وفارسیده مذکورلردن ماعداسی دخی واردر لکن
العارف یکفیه الاشاره بو مقدار ایله اکتفا اولندی باقیسی
اثناء ملاحظه ده اذکیایه ظاهر اولور **باب اول** اجمالا اسامی بحور
ودوائر وبونلره دائر نیجه فوائد بیاننده در غواصان بحار معنایه
عیان وهویدا اوله که بحر لغتده ماء کثیر در اهل لغت دریایه بو اعتبار
ایله بحر تعبیر ایدیلر اصطلاح عروضیانده اصل وزن شعردرکه فروع
متناسبه یی متضمن اوله وبحور اوزان امام جلیل خلیل بن احمد
البصرینك ابداع وتحصیل ایدکلری اوزره اون بشدر طویل
مدید بسیط وافر کامل هزج رجز رمل منسرح مضارع
مقتضب مجتث سریع خفیف متقارب بعده امام اخفش
النحوی بحور مذکوره دن خارج قلتندن ناشی امام خلیلك اعتبار
ایتدیکی برقاچ قصیده یه ظفر بولوب انلری جامع **متدارك**

اسمنده بر بحر دخی زیاده قلیوب اون التی اولدی بعد زمان ظرفای عجم دخی بعض اوزانی طبیعت سلیمه لرنده مقبول و عقول مستقیمه لرنده معقول کوروب جدید و قریب و مشاکل اسملرنده اوچ بحر دخی استحصال و عدد بحوری اون طقوزه ایصال ایلدیلر منقولدرکه بحر قریبک واضعی فارسیده ابتدا عروضی تدوین ایدن یوسف عروضی نیشابوری در و بحر جدیدک واضعی بوزرجمهردر اما بو کلام خللدن خالی دکلدر زیرا بوزرجمهر امام خلیلدن زمان کثیر ایله اقدم اولمغله بو بحر جمله سندن عتیق اولمق اقتضا ایدر مکر شیوعی متأخر اولمق جهتیله جدید تسمیه اولنمش اوله و بحر مشاکلک واضعی تعیین بابنده بر قول نقل و تبیین اولنمدی و بونلردن بش بحر طویل مدید بسیط وافر کامل اشعار عربیه مقصوردر و اوچ بحر که جدید قریب مشاکل اوزان عجمیه محصوردر باقی اون بر عدد بحور بین الطرفین علی وجه الاشتراک مستعمل و مشهوردر و بحور مذکوره بو اسملر ایله تسمیه اولنه یغنک وجوهی مفصلاتده مسطوردر و بحر طویل و مدید و بسیطک بنالری ایکی نوع جزء اوزره در بر نوعی خماسیدر بش حروف اوزره در و بر نوعی سباعیدر یدی حرف اوزره در بحر طویل اصل اجزاسی ایکی کره

بحر طویل

فعولن

فعولن مفاعیلن فعولن مفاعیلن در **بیت**

کل ای سدره قامت کلستانه خرامیده	کسوب ایغن فاری هروده حرام ایله

تقطیعی کلی سه فعولن رقامت کل مفاعیلن ستانه فعولن خرامیله مفاعیلن کسوب ای فعولن یغن رفا مفاعیلن ریروده فعولن حرام ایله مفاعیلن **بحر مدید** اصل اجزاسی ایکی کره فاعلاتن

فاعلن فاعلاتن فاعلن وزننده	نازنینم بر کیجه مجلس رندانه کل
کافر انصافیت تیر جوری قو ایمانه کل	**تقطیعی** نازنینم فاعلاتن بر کیجه

فاعلن مجلسی رن فاعلاتن داخل فاعلن کافر انصافاعلاتن فت تیر فاعلن جوری قو ای فاعلاتن مانکل فاعلن **بحر بسیط** اصل اجزاسی ایکی کره مستفعلن فاعلن مستفعلن فاعلن در **بیت**

بو زمره نازک تنک ایچره دل سخنکاه	کویا که اطلسه در یوشیده سنک سیاه

تقطیعی بو زمره نا مستفعلن زک تنک فاعلن ایچره دلی مستفعلن سخنکه فاعلن کویا که اط مستفعلن لسه در فاعلن یوشیده سن مستفعلن کی سیه فاعلن و بحر وافر ایله بحر کاملک بنالری انجق سباعیات اوزره درکه هر برنده بش متحرک و ایکی ساکن واردر **بحر کامل** اصل اجزاسی التی کره متفاعلن در **بیت**

بر افندینک قولیدر بکم دل پر تباه	که غلام و جاریه درجانانه مهر و ماه

مدید

بسیط

کامل

تقطیعی برقندنک متفاعلن قلدرکم متفاعلن دل بربا متفاعلن
لعلام جا متفاعلن ربدرجا متفاعلن لنمهرها متفاعلن وبعضا
سکزکره متفاعلندن دخی ترکیب ایدوب بنه لطافت وزنه حملن تیب

ابجز بیت	
صباحی سنبلم تعجبه ابروی جهنهالک اولور عیان	مه ومهر وش رخ وجهک آیدر چو سنبلده قران
	تقطیعی قیاس ایله ظاهردر

بحر وافر اصل اجزاسی التی کره متفاعلن در بیت

ادنجه بنه خشم ایله یار جبین جبین	حقیقت اولور اوطره‌نک نافه چین

تقطیعی ادنجه‌ی مفاعلتن بخشمیلا مفاعلتن رجبین جبی مفاعلتن
حقیقتلو مفاعلتن اطرهسنن مفاعلتن کنافی جی مفاعلتن وبعضا
بو بحر دخی سکزکره مفاعلتندن مرکب اولوب قبول طباعه دخی

اقرب اولور دیدیلر بیت	
کولوب دیدی کلبشکر لعلم اوله مکر اوده دوا	لبندن اوغنچه‌نک صورهیم دیدم الم فراقه شفا
	تقطیعی بنه قیاس ایله ظاهردر

وبحور سابقه‌دن دوایر عجمیه مقبول طبایع قصائد وغزلیات آنلر
واقع اولدیغندن وضع دائره واستخراج فروعلرینه اقدام وشروع
اولنمیوب باقی کثیر الوقوع اولنلرک دائره وفروعلرینه اقتصار
ایله کلامک اختصاری مناسب کورلدی فصل مدیران دوائر
نظام بیان ومدبران تدابیر انتظام تبیان یعنی جمهور علماء عروضیان

بحور

بحر وافر

بحور سابقه‌یه نظر ایدوب بعضا ایکیسی وبعضا اوچی یاخود
دخی زیاده‌سی میانلرنده اصول اوزانلرینک عدد حروفلرنده
تقارب وحساب حرکات وسکونلرنده تناسب بولندیغنه
ظفر بولوب بحور متناسبه‌یی تناسبلری اعتباریله بر نوع
مخصوص اعتبار وهر نوع ایچون بر دائره مستقله وضعنه ابتدار
ایلدیلر دائره اصطلاح عروضده شول خط مستدیردرکه اوزرینه
حلقه رسمنده والف شکلنده علامتلر وضع ایدوب حلقه‌یی
شکل افلاک متحرکه‌ده اولمغله مشتمل اولدیغی بحرک اجزاسنک
حروف متحرکه‌سنه اشارت والفی صورت محور متسکنده بولنمغله
حروف ساکنه‌سنه علامت قیلدیلر ومقصودلری بو اسلوب
غریب ایله طالبک نشاطنی تجدید وذهننی تحدید اولدیغندن
غیری بحور متناسبه‌یی بربرندن تفکیک ایلمک طریقنی تفهیم ایله
وزنلرین علم جدید ایله تعلیم وعلم سابقلرین تأکیددر ومتأخرین
اهل عروض هر بر دائره‌نک سطحنه عربی یاخود فارسی بر بیت
مدور یا بر مصراع مکرر نظم وایجاد ایلدیلرکه بر قاچ محلندن ابتدا
انشاد اولنوب هر بریله بر بحره مثال ایراد ایتمش اولدیلر
اصول اوزانی ضبطه بر طریق اخر دخی افراد ایلدیلر بو فقیرکم

بضاعه دخی حسب الاستطاعه هر دائره ده جزالت لفظ ولطافت
معنا اوزره بر مصراع دلارا تثبیت وتقیید ایدوب بو طریق ایله آثار
اکابره تقلید قلدم که نظر صحیحده آثار سلف اوزره نقد وترجیح
اولنمز سه ده تأخیر وتجریح دخی روا کورلمز بو جمله نک تفصیلی وبو
مبهمک تحریری اولدر که بحر هزج ورجز ورملک اجزالری طویل
وبسیط ومدیدک اجزای سباعیه لرندن جلب اولنوب بحر
هزج سکز کره مفاعیلندن وبحر رجز سکز کره مستفعلندن
وبحر رمل سکز کره فاعلاتندن ترکیب قیلندی وبربرلرندن
تفکیک قصد اولندقده مثلا درت کره مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن
دنیلسه هزجدن بر مصراع حاصل اولور اول مفاعیلنده عیلندن
ابتدا قلنوب عیلن مفا عیلن مفا عیلن مفا عیلن مفا دنیلسه
مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن وزننه راجع اولوب
رجز حاصل اولور واکر اول مفاعیلنده لامدن بدء اولنوب
لن مفاعی لن مفاعی لن مفاعی دنیلسه فاعلاتن فاعلاتن
فاعلاتن فاعلاتن وزننه داخل اولوب بحر رمل حاصل اولور
کذلک درت کره مستفعلن دن بحر رجزک بر مصراعی ظاهر اولور
تادن اخذ اولنوب تفعلن مس دیه رک تکرار اولنسه فاعلاتن

وزنی

وزنی اوزره رمل حادث اولور یاخود عیندن بدء اولنوب
علن مس تف دیه رک تکرار قیلنسه مفاعیلن وزنی اوزره
هزج حادث اولور وکذلک درت کره فاعلاتندن بحر رملک
بر مصراعی اشکار اولور علاتن فا دیو تکرار اولنسه مفاعیلن اولوب
بحر هزج پدیدار اولور تن فاعلا دیو تکرار اولنسه مستفعلن اولوب
بحر رجز برقرار اولور واهل عروضک تفکیک واستخراج دیدکلری
بو معنادر وبحور آتیه ده بو رتبه اطناب اولنموب اشارت
اجمالیه اکتفا اولنور ان شاء الله تعالی وذکر اولنان
بحور ثلثه متناسبه ایچون بر دائره ترتیب وهر برینک اجزاسی
جنس واحددن اولمغله دائره مؤتلفه اسمی ایله تسمیه وتلقیب
اولندی اما کتب عربیه ده دائره مرقومه نک اجزا بحوری ذکر
اولندیغی منوال اوزره بحور سائره دن اجتلاب اولنمغله فتح
لام ایله دائره مجتلبه نامی اکتساب قلندی صورت دائره بودر

١٥١٥١٥٥

دائره
مؤتلفه

ومنسرح ومضارع ومقتضب ومجتث وسریع وجدید وقریب
وخفیف ومشاکل بوطقوز بحرک بنالری جمله سباعیات اجزا
اوزره در لکن بحور سابقه مثلو جنس واحددن اولمیوب اختلاف
اجزا اوزره مرکبدر در بحر منسرح بر بیتی ایکی کره مستفعلن مفعولات
مستفعلن مفعولات در و بحر مضارع ایکی کره مفاعیلن فاعلاتن
مفاعیلن فاعلاتندر و بحر مقتضب ایکی کره مفعولات مستفعلن
مفعولات مستفعلن در و بحر مجتث ایکی کره مستفعلن فاعلاتن
مستفعلن فاعلاتن در و بحور مذکوره ثمانیة الاجزادرکه بر بیتی سکز
اجزادن مرکبدر و بحر منسرحدن ثلثه اخیره تفکیک مراد اولنسه
اول مستفعلن ده عیندن ابتدا اولنوب مضارعک وزنی
پیدا اولور و مفعولات دن اخذ اولنسه مقتضب هویدا اولور
و مفعولات ده عیندن اخذ اولنسه بحر مجتث رونما اولور و ثلثهٔ
اخیره دن دخی استخراج خصوصی اصحاب بصائره جزئی تبصره
ایله اظهر و اجلا اولور لکن بحور اربعهٔ مرقومه و خمسهٔ باقیه نک
سالم الاجزا اولنلرندن شعر مطبوع دواین عجمده عدیم الوقوع
اولمغله درون دائره لرنده مزاحفلرندن بر بر ندن استخراجی قابل
اولنلر اختیار و منسرحدن مطوی و مضارعدن مکفوف و مقتضبده

مطوی

مطوی و مجتثدن مخبون درون دائره لرنده وضع اولنمغله
اختیار قلندی منسرح مطوی مفتعلن فاعلات مفتعلن فاعلات
در و مضارع مکفوف مفاعیل فاعلات مفاعیل فاعلات در
و مقتضب مطوی فاعلات مفتعلن فاعلات مفتعلن در
و مجتث مخبون مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلاتن و بونلری دخی
بر بر ندن تفکیک و استخراج عند الاذکیا بیان و ایضاحه غیر
محتاجدر و بحور مذکوره ایچون دخی بر دائره افراز و اجزالرنده
اختلاف اولدیغندن دائرهٔ مختلفه اسمی ایله ممتاز قیلدیلر بعض
عروضیان اکثر اجزاسی بحور متقدمه دن جلب اولنمغله دائرهٔ
مجتلبه اسمی ایله سرافراز ایلدیلر و بعضیلری دخی انلردن بر بحرک
اجزاسی بحر اخرک اجزاسیله متشابه اولدیغندن اسمنه
دائرهٔ مشتبهه اطلاق ایلدیلر مسمی واحد اوله قد تکثره اسمده

اختلاف نزاع لفظی مقوله سندندر بیت جمله نک مقصودی بر اما روایت مختلف	قد باره بنجه لره عددی بنجه الف صورت دائره بودر

دائره
مختلفه

و بحر سریع بر بیتی ایکی کره مستفعلن مستفعلن مفعولات در
و بحر جدید ایکی کره فاعلاتن فاعلاتن مستفعلن در و بحر قریب
ایکی کره مفاعیلن مفاعیلن فاعلاتن در و بحر خفیف فاعلاتن
مستفعلن فاعلاتندر و بحر مشاکل ایکی کره فاعلاتن مفاعیلن
مفاعیلن در و بحور مذکوره سداسیة الاجزادر که بر بیتی التی
اجزادن مرکبدر و بحر سریعدن اربعۀ اخیره یی تفکیک قصد
اولنسه اول مستفعلن ده تادن اخذ اولنوب تفعلن مس
تفعلن مف عولات مس دینلدکده بحر جدید حاصل اولور و عیندن
ابتدا قلنسه قریب حاصل اولور و ایکنجی مستفعلن ده تادن
اخذ اولنسه خفیف حاصل اولور و مفعولات لامدن اخذ
اولنسه بحر مشاکل حاصل اولور و استخراجات سائره دخی
اصحاب فهم و فراسته ظاهردر لکن بحر سریع خفیفدن فک
اولنسه خفیفده اولان مستفعلنده لامدن اخذ ایدوب لن
فاعلاتن فاعلاتن مستفع دینلدکده مس تفع لن اعتباری
ایله مفروق الوتد اولمق اقتضا ایدر کذلک دائرۀ سابقه ده
بحر مقتضب مضارعدن فک اولندقده عیلن فاع لاتن مفا
عیلن فاع لاتن مفا دینلوب مضارعده فاع لاتن مفروق الوتد

اولمق لازم اولور و بو ایکی دائره ده بونلرک نظائرلری واردر
ناظر متبصره بدیدار اولور لکن مقدمه ده شرح اولندیغی اوزره
مفروقیت وتد همان تفکیک بحور ایچون بر امر موهوم اولمغله
تفصیلی ترک اولندی و بحور مذکوره نک دخی سالم الاجزا اولنلری
اشعار فارسیه و ترکیه ده بر شعر مقبول نشیدۀ دیوان حصول
اولمامغله دائره لرنده مزاحفلری تحریر و نکتۀ سابقه یه بناءً
سریعدن مطوی و جدیددن مخبون و قریبدن مکفوف و خفیفدن
مخبون و مشاکلدن مکفوف تسطیر قلندی سریع مطوی
مفتعلن مفتعلن فاعلات در جدید مخبون فعلاتن فعلاتن
مفاعلن در قریب مکفوف مفاعیل مفاعیل فاعلات در
خفیف مخبون فعلاتن مفاعلن فعلاتن در مشاکل مکفوف
فاعلات مفاعیل مفاعیل در و تفکیکلری خصوصی اصحاب
اذعان عندنده غنی عن البیاندر و انلر ایچون دخی عروضیان
عجم بر دائره اختراع ایدوب اجزای بحوری بحور اربعۀ سابقه دن
مأخوذ و منتزع اولمغله اسمی دائرۀ منتزعه اولمقده ترک نزاع
ایلدیلر

صورت دائره بودر

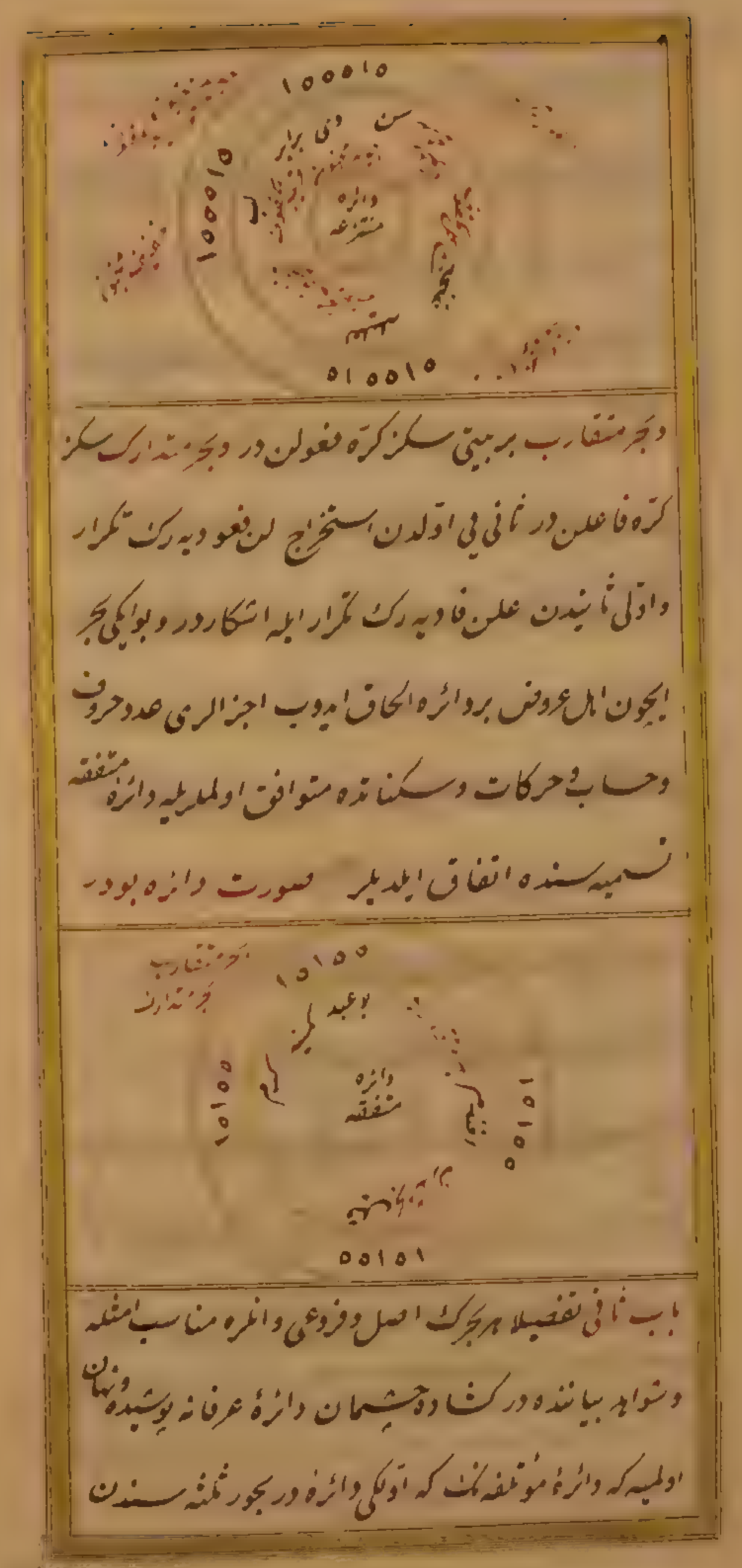

دیگر متقارب بر بیتی سکز کره فعولن در و دیگر متدارک سکز
کره فاعلن در ثانی یی اوّلدن استخراج لن فعو دیه رک تکرار
و اوّلی ثانیدن علن فا دیه رک تکرار ایله اشکار در و بو ایکی بحر
ایچون اهل عروض بر دائره الحاق ایدوب اجزالری عدد حروف
و حسابده حرکات و سکناتده متوافق اولملریله دائره متفقه
تسمیه سنده اتفاق ایدیلر صورت دائره بودر

باب ثانی تفصیلا هر بحرک اصل و فروعی و انلره مناسب امثله
و شواهد بیاننده در کشف دوچشمان دائرهٔ عرفانه پوشیده و نهان
اولمیه که دائرهٔ مؤتلفه نک که اوّلکی دائره در بحور ثلثه سندن

برى بحر هزج در اصلی مثمنة الاجزادر که سکز مفاعیلندن ترکب
ایدر و علل زحافات حسبیله اندن فروع کثیره تشعب ایدر
بو عبد ضعیف اصلنی و جمیع فروعنی فروعدن سلامت جهتیله
اصله اقرب اولنلرنی اصله وصل ترتیبی اوزره جمع و تألیف
و هر بری ایچون تمثیل طریقی ایله بر بیت لطیف قالب نظمده سبک
و ترصیف ایلدم بحور سائره ده دخی بو قیاس اجرا اولندی
لکن اصلی مستعمل اولمیانک اصلی ترک اولنوب فروع مستعمله سی
ذکر ایله اکتفا اولندی بحر هزج مثمن سالم سکز کره مفاعیلندر بیت

کورب کلزارده دامنکشان اول سرو موزونی	مثال بید اولیلی زلفک اولدم بنده مجنونی

تقطیعی کورب کلزا مفاعیلن رده دامن مفاعیلن کشان السر
مفاعیلن و موزونی مفاعیلن مثال بی مفاعیلن د لیلی زل
مفاعیلن فکلدم بن مفاعیلن د مجنونی مفاعیلن ابیات
اتیه دن ظاهر اولنلرک تقطیعی ذکر ایله تکثیر سواد ایتمیوب
انجق قلیل الاستعمال اولان اوزان غریبه نک تقطیعی ایراد مناسب
کورلدی مجزو مسدس سالم التی کره مفاعیلن در بیت

خطا ایتدم دیدم اول جعد گیسودر	مگرکیم مشک چینی اربه بودر

مشطور مربع سالم درت کره مفاعیلن در بیت

اه اولدیغکی کورسیم برسن کبی به عاشق   مثمن اخرب درصدر وابتدا

ومکفوف درحشوها وسالم درعروض وضرب مفاعیل

مفاعیل مفاعیلن در بیت   ای شاهسوارم بزه بر عطف عنان الیه

کل کلبهٔ احزانمزی شک جنان الیه   مثمن مقبوض درصدر وابتدا

وحشو ثانی ومکفوف درحشو اول ومقصور درعروض وضرب

مفاعلن مفاعیل مفاعلن مفاعیل در بیت

بوشب باجه وار نجه وارندی یوزیه   یانوب یاقلمزن اوکه قیل شمعه غمخوار

تقطیعی بشب صبا مفاعلن جوایج مفاعیل واتدر مفاعلن

دلهٔ زار مفاعیل یتب قیل مفاعلن مدن الد مفاعیل قیلیم

مفاعلن ع غمخوار مفاعیل مثمن اخرب درصدر وابتدا

ومکفوف درحشوها ومقصور درعروض وضرب مفعول مفاعیل

مفاعیل مفاعیل در بیت   فکر نه کوزل مصرع برجسته موزون

دل وقت معنای میانه بلی مفتون   مثمن اخرب ومکفوف ومحذوف

مفعول مفاعیل ومفاعیل فعولن در بیت

سن جان جهانسن سکا تندر همه عالم   لایقمی که جان جسمنه ازار ایده هر دم

مسدس مکفوف مقصور العروض والضرب مفاعیل

مفاعیل مفاعیل در بیت   ایلک لعل کهربار شکر ریز

سه ایا حسن وان سین سن   بله براوز که جانسین سن

مسدس مقصور العروض والضرب بر مصراعی مفاعیلن مفاعیل

مفاعیل در بیت   تبسمله کلوب اول لاله رخسار

کولوب اچلدی مجلس ایچو کلزار   مسدس محذوف العروض

والضرب مصراعی مفاعیلن مفاعیلن فعولن در بیت

در اغوش ایتدی اول سرو روانی   او مهجورک یرینه کلدی جانی

ابیات مزاحفات مثمن مکفوف مقصور العروض والضرب

مفاعیل مفاعیل مفاعیل مفاعیلن در بیت   اول آهولی کوزلر بله کوزدن اوکور عشاق

اویم کوشه قولقدن ده ایشیدن بنه مشتاق   مثمن محذوف العروض والضرب

مفاعیل مفاعیل مفاعیل فعولن در بیت

کلوب خط رخ جانانه اسیر عشقه   زهی مژده ظهور ایتدی سنبل اتی عشقه

مثمن محذوف مقصور مفاعیلن فعولن مفاعیلن مفاعیل در بیت

قتی نازک کوزل ولی غایت جفاکار   یترعشاقه زاره بوده کلوجور وآزار

مثمن مکفوف محذوف مفاعیل فعولن مفاعیل فعولن در بیت

سرافراز جهانسن بنم سرو بلندم   شو بالاله دهر کز نکاه ایله فندم

مثمن اخرب در صدر وابتدا وحشو ثانی مفعول مفاعیلن

مفعول مفاعیلن در بیت   حال ولی بلبک جوری کورمزایدک لایق

رخت ورد صفادار دلآویز | مسدس مکفوف محذوف
مفاعیل مفاعیل فعولن بیت | خط رویی زهی مهر گیا در
اکا مشک ختن دینسه خطادر | مسدس اخرب مکفوف

سالم در عروض وضرب مفعول مفاعیل مفاعیلن در بیت

برخاره قبا گیدی بو گون دلبر | اما دلی خارا ایله در همسر

مسدس اخرب ومکفوف ومقصور مفعول مفاعیل مفاعیل در بیت

دون گیجه‌ی گچکیله حزا آن | بردسته چیچک دلمش او جانان

مسدس اخرب ومکفوف ومحذوف مفعول مفاعیل فعولن در بیت

چاه ذقن پاره دوشر دل | بردسترس اولماز ایسه مشکل

مسدس اخرب ومقبوض وسالم در عروض وضرب مفعول

مفاعیلن مفاعیلن در بیت | گلدیکجه رقیب بد برابردر
هجرانله وصل ابد برابردر | مسدس اخرب ومقبوض ومقصور
مفعول مفاعلن مفاعیل در بیت | رقت نظریله رویینه باق
الله قولیدر افندی عشاق | مسدس اخرب مقبوض ومحذوف
مفعول مفاعلن فعولن در بیت | بردن بره یارلادی او مهوش
گویا دلی مینه ایچره آتش | مسدس اخرم در صدر وابتدا

واشتر در حشوها وسالم در عروض وضرب مفعولن فاعلن

مفاعیلن در بیت | سن بر گل نازایله زهی خندان
بن بلبل درد ایله عجب نالان | تقطیعی سن بر گل مفعولن

نازله فاعلن زهی خندان مفاعیلن بن بلبل مفعولن دردله
فاعلن عجب نالان مفاعیلن مسدس اخرم واشتر ومقصور

مفعولن فاعلن مفاعیل در بیت | زلفکدن هر گوکل پریشان
غمزه‌کدن جمله دیده گریان | مسدس اخرم واشتر ومحذوف
مفعولن فاعلن فعولن در بیت | خط گلدی وصلک دمیدر
شام ایردی راحتک دمیدر | مربع مکفوف ومقصور مفاعیل
مفاعیل در بیت | جهان زلفکه مفتون
اولیلی ایله مجنون | مربع مکفوف ومحذوف
مفاعیل فعولن در بیت | رخک مهر شرف در
خطک ماهه کلف در | مربع اخرب سالم در عروض
وضرب مفعول مفاعیلن در بیت | بو زخم دله چاره
صارلمه‌ده در یاره | بحر هزجک فروع متفرقه‌سی

بو مقامده رسیدهٔ سرمنزل اختتام اولدی اما بحر مرقومک
نوع دیگر فروع لطیفه‌سی وار در که حسن نظام وسلاست
انتظام ایله شرف شان ورفعت مکان جهتیله گنجره

طيبة اصلها ثابت وفرعها في السما تمثيلنه شاندر بو عقده نك
تحليلي وبو مجملك تفصيلي اولدر ظرفاء شعراء عجم حسن سليقه
وفكرت دقيقه لرين اعمال وبحر هزجدن رباعي وزنني تخريج و
استحصال واول وزني ايكي اصله مقسوم وبرين شجرهٔ
اخرب وبرين شجرهٔ اخرم اسميله موسوم وشجرهٔ اولى
مصراعلرك صدر وابتداسنده خرب علتي وثانيه ده خرم
علتي ايجاب وهر برينك اخر ايله اجتماعندن اجتناب ايدرلر
وشجرتينك هر بر وزن ايكيشر شعبه متشعبه قلديلر شو وجهله كه اوزره
اولسي شجره دن نظم اولنان رباعي واحدك مصاريع اربعه
بر برينه موافق يا مخالف اخلال قافيه دن احتراز شرطيله
فروع مخصوصه سنك هر قنغيسندن اولورسه جواز كوسترديلر
بنابرين اجزاسي ميانده اختلاف موفور اولور سلاست
نظم وانشادي هر كسه مقدور اوليوب قادر اولنلر دخي
جمع خاطر واتعاب مشاعره مجبور اولمغله تقليل مؤنت
وتكثير معونت قصديله ايكي بيتدن زياده نظمنه مساغ
ويرمديلر بو سببدن اسمنه دوبيت ورباعي ديديلر
وترانه دخي ديديلر چونكه وزن رباعي ايكي شجره وبكرمي

درت شعبه دن عبارتدر اهل عروض انلري تفهيم ايچون
رباعيات عديده تنظيم ايلديلر لكن عبد فقير خصوص معهودي
اكثار جمل وتطويل بلا طائل عد ايتديكمدن طالبينك اذهاني
تجديد وشوق ونشاطلرين تجديد قصديله هر
شجره يي بر شجرهٔ حقيقيه صورتنده تصوير وشعبه لرين
فروع واغصاني شكلنده تحرير وافاعيل ايله القاب
زحافاتن اوراق وثماري منزلنده تسطير ايلدم كه
اصحاب طبع سليم حسن ولطافتن تسليم بيوره جقلردر

مقدمات مسلمه دندر

صورت شجرهٔ اخرب سلاسته اخرم اوزره فایق اولمغله تقدیم
صورت شجره اخرم

[illegible] و بحور دائره مؤتلفه دن ایکنجی بحر رجز در اصلی مثمنه
الاجزادر که سکز کره مستفعلن دن مرکبدر و بوندن دخی
زحافات سببی ایله برنجه فروع منشعبدر بحر رجز مثمن سالم

سکز کره مستفعلن در بیت
ای مه لقا ایا نه سمتی روشنا قیلدک بو شب

اه آیدوبر دفعه بزم ویرانه یه ویرسک ضیا
تقطیعی ظاهردر مسدس

مجزو التی کره مستفعلن در بیت
ربابیدر سه قوس بردن اکر

تیرمژه‌ک غشقه حوق ایشلر کجه
مربع مشطور درت کره مستفعلن در

تیرک ایا قاشی کمان
آت سینه مه طوغرو همان

ابیات مزاحف مثمن مطوی سکز کره مفتعلن در بیت

بو قد موزونه موازن اوله مز سرو چمن
سرو چمن یوق جنبش رفتار ایله رخسار سمن

مثمن مطوی مخبون مصراعی مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفاعلن در بیت

دونکیجه بولدم اولمی مست شراب و خواب
دولت ایا ذی وصله اولدم او وعده کامیاب

مثمن مخبون مطوی مصراعی مفاعلن مفتعلن مفاعلن مفتعلن در بیت

عجبکه بو مرغ دل نزارمی صاده شکار
کمند زلفنده انی کرفته قلدی او نکار

تقطیعی عجبکه بو مفاعلن مرغ دلی مفتعلن نزارمی مفاعلن صنده شکا
مفتعلن کمند زل مفاعلن فنده انی مفتعلن کرفته قل مفاعلن
دی او نکا مفتعلن مثمن مخبون در حشو ثانی و مطوی در باقی

درنا

وزنی مفتعلن مفتعلن مفاعلن مفتعلن در بیت

دوشدی سویدایه سنک خال خالکده سحر
کوکب انجم نعجب سیاه رنک اتدی کدر

مثمن مطوی مخبون مقطوع در عروض و ضرب مفتعلن فاعلن

مفتعلن فعولن بیت
نقطه خال دلربا خال دلی داغ ایدر

دسته زلف سنبلی داغ اورزین باغ ادر
مثمن مخبون مطوی بشرط انکه

ایکی مصراعک اجزا متقابله سی میاننده تناسب ملتزم اوله
وزنی مفاعلن مفتعلن دن حاصلدر لکن مصراع اولده
مفاعلن مقابلنه مصراع ثانیده مفتعلن کلمه جایزدر بیت

کوردر کوزمدر اوکوزل مردم چشمیدر زوال خال
بعده دنی نورم اودهنک رخنده یر تو جمال

تقطیعی کوررکزم مفاعلن در اکزل مفتعلن مردم چش مفتعلن
مدرخا مفتعلن بعده نو مفاعلن رم اودهنک مفتعلن
رخنده یر مفاعلن توی جما مفاعلن مسدس مقطوع در
عروض و ضرب و سالم در باقی وزنی مستفعلن مستفعلن

مفعولن در بیت
زنجیر ایسه زلفک منم دیوانه

کر شمع ایسه رویک منم پروانه
مسدس مطوی مفتعلن

مفتعلن مفتعلن در بیت
سبز خط و خال عذار ایله لبی

لعل و زمرد ایله پیروزه کبی
مسدس مطوی مقطوع

درعروض وضرب وزنی مفتعلن مفتعلن فعولن در بیت

مهر رخك ویردی ضیا آفاقه | تاب غمك دوشدی دل عشاقه

مسدس مخبون مفاعلن مفاعلن مفاعلن در بیت

کوکل چو طالب اولدی تیر خالنه | ایرشدی اول نقطه نك مالنه

مسدس مطوی در صدر وابتدا ومخبون در باقی وزنی مفتعلن

مفاعلن مفاعلن در بیت | جانی یقدی برشرر هوای عشق
آتش محض ایش اکر هوای عشق | مربع مطوی مفتعلن مفتعلن
اولوب بیت | خسته درد فرقتم یعنی مخل زافتم

وبحور دائره مؤتلفه دن اوچنجی بحر رمل در بودخی مثمنة الاجزا

اصلی سالمی سکز کره فاعلاتن دن بیدا وهویدا در بیت

بوسه لکدر لعل شیرینك نهفت ایدم بنی | تا حسینی چیقر طوطیه رقیبانك فغانی

مثمن مقصور العروض والضرب بر مصراعی فاعلاتن فاعلاتن

فاعلاتن فاعلات در بیت | حبه کلمز خاکه نسبتله عندمده جهان
ذره اولمز زد رخسارکده مهر آسمان | مثمن محذوف العروض والضرب

وزنی فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن در بیت

بن سکا ویردم ایله کوکلمی ویردك سن بکا | منت ایتمه سویله بو رحم وار ایسه جانم فدا

مسدس مجزو سالم فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن در بیت

سوقه

سوقه کلدی کوردم اول آیینه طلعت | لیك صورت بولمدی بازار وصلت

مربع مشطور سالم یعنی درت کره فاعلاتن در بیت

نار زلفك طوتدی ز آهم | آسمانه چیقدی آهم

مسدس مقصور فاعلاتن فاعلاتن فاعلات در بیت

شربت رنگین در اول لعل آل | عاشق برتابه دائم ایرال

مسدس محذوف فاعلاتن فاعلاتن فاعلن در بیت

راست کوی اول لبیه نطقت اثر | تیر چوکم طوغرو در جانه کچر

وبو ایکی وزن که بری مقصور وبری محذوفدر شعر واحدده مجتمع اولمق جائزدر مثمنده سبقت ایدن مقصور و محذوف دخی بویله در اواخر بحثده بونلره مناسب بعض تفصیل ذکر اولنور ان شاء الله تعالی ابیات مزاحف مثمن سالم الابتدا ومخبون در سائر اجزا وزن بیتی

فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاتن فاعلاتن فعلاتن

فعلاتن فعلاتن در بیت | بنی طوطی کبی سویلتمش الکنه آیینه روی
عنبرین زلفك اولدوردی قناریه کبی بولی | مثمن سالم در ابتدا ومخبون

ومقصور در عروض وضرب ومخبون در باقی وزن بیتی

فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلات فاعلاتن فعلاتن

فعلاتن فعلات در بیت

شمع بزم اینه نار یکده ایلرمی ظهور | دل دانایه کلور شوق محبت ایله نور

مثمن سالم در صدر و ابتدا ومخبون ومحذوف در عروض وضرب ومخبون در باقی وزنی
مصراعی فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن در بیت

نقل بزم وقدح میدر ایکی لعل شکر | جربه در زهراب غمن عاشقه هر دم جگر

فائدهٔ لطیفه مستفید ان فوائد عروض اوزره مکشوف ومعروض
اوله که وزن سابق که بریسی عروض وضربی مخبون ومقصور
دبریسی مخبون ومحذوف اولندر بونلر اگرچه کتب عروضنده
بربرینه مقابل ایکی وزن مستقل اولمق اوزره کتب وتحریر
اولندی لکن برشاعر ایکیسنی برغزلده وقصیدهده بلکه
بربیتده جمع ایدوب برمصراعن مخبون مقصور ومصراع
اخرین مخبون محذوف قلسه بلکه بعض مصراعلرنده قطع
اجزاسیله فعلن باخود قطع ایله تسبیغ اجزاسیله فعلات
قلسه وبونلری بربریله کیفما یشا جمع ایلسه انتظام قافیه
خلل کلمدکجه جائزدر وصدر وابتدالرینک هر بری سالم
ومخبون اولمق دخی جائزدر اما حشولرک بعضیسی مخبون
وبعضیسی سالم اولمق سلاست نظمه مخل اولمغله جائز

دکلدر

دکلدر وذکری اتی مسدس مخبونده دخی حال بو منوال
اوزرهدر وبحر هزجک محذوف العروض والضرب ومقصوری
اولندی دخی بربرینه شعر واحدده مجتمع اولسه جائزدر
دواوین فارسیه وترکیهنک معتبراتی تتبع اولنسه ذکر
ایتدیکم تفصیل معهود ایچون نیجه شواهد مشهود اولور مثمن
مشکول در صدر وابتدا وحشو ثانی وسالم در باقی وزنی
فعلات فعلاتن فعلات فاعلاتن در بیت

تعجب بلدی دللرده سهام چشم وغمزه | اوقومه که جانمه دکدی بایم چشم وغمزه

مسدس مخبون ومقصور وزنی فاعلاتن فعلاتن فعلات در بیت

دلده ایلرینه یکا کتسه قرار | دار فلبک نعجب وسعتی وار

مسدس مخبون ومحذوف وزنی فاعلاتن فعلاتن فعلن در بیت

اشک باران ایله عمر اولدی هبا | روز چون کوته اولور وقت شتا

مربع مخبون فعلاتن فعلاتن در بیت

دیشلرک اودی کهردر | لبنک وادی شکردر

فصل دائرهٔ ثانیهنک که دائرهٔ مختلفه در بحور اربعه سندن
اولکی بحر منسرحدر اصل سالمی ایکی کره مستفعلن مفعولات
مستفعلن مفعولات در لکن اصل اوزره استعمالی اشعار

بحر منسرح

تجدید بر ده بوش فقدان و عدم اولمغله ذکر فروعنه اقدام

اقدم کورلدی منسرح مثمن مطوی در جمیع اجزا و موقوف

در عروض و ضرب وزن مصراعی مفتعلن فاعلات

مفتعلن فاعلات در بیت	قلدی برشب کیف باده دلبری ام وصال
ایسلده کیفیجه شمدی برشبی صهبای ال	تقطیعی قلدی بشب مفتعلن

کیف باده فاعلات دلبرا مفتعلن می وصال فاعلات

ایلدکی مفتعلن گنج شمد فاعلات بر ایش صه مفتعلن

بای ال فاعلات مثمن مطوی و مکشوف در عروض و ضرب

وزنی مفتعلن فاعلات مفتعلن فاعلن در بیت

جبهه دلبرده طرف بر جبینه قیل نگه	کلدی کونش اوزره صانکه قطعه ابر

بو ایکی وزنک شعر واحدده اجتماعی تتبع اشعار ایدنلره سهل

الاخذ و الاطلاع در مثمن مخبون مطوی مکسوف وزنی مفاعلن

فاعلن مفاعلن فعلن در بیت	رقیبه بارک ایدر حصاکی خوبی اثر
سیاه سنکی کونش سفید ایدر سه اکر	مثمن مقطوع در حشو ثانی

و مطوی در همه باقی و مکسوف در حشو اول و عروض و ضرب

وزنی مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن در بیت

نوش ایدر اول باده‌دن بر پاره شوقله	بوسه و یرر دیده‌دن بن زاره عشقله

تقطیعی

تقطیعی نوش ایدر ال مفتعلن باده‌دن فاعلن بر پاره مفعولن

شوقله فاعلن بوس ورر مفتعلن دیده‌دن فاعلن بن زاره

مفعولن عشقله فاعلن مثمن مطوی و مجدوع در عروض و ضرب

وزنی مفتعلن فاعلات مفتعلن فاع در بیت

نم ایدیجک بوی مشک زلفنی اختتام	صانکه نم اولدی حکم مملکت شام

مطوی منحور وزنی مفتعلن فاعلات مفتعلن فع در بیت

خانه اغیاره دن گیدر می جو بر شب	جا بدن اولدی نموده سهان منتخب

مسدس مطوی مفتعلن فاعلات مفتعلن در بیت

آچدی سرن جیقدی بر جیم بق	بسلر ایش قنده طوب سیر غم بق

تقطیعی اچدی سرن مفتعلن جیقدی جبل فاعلات بر جیم بق مفتعلن

بسلر ایش مفتعلن قنده طوب س فاعلات بر غم بق مفتعلن

مسدس مطوی و مقطوع العروض والضرب وزنی مفتعلن

فاعلات مفعولن در بیت	یاره و یروب باده اوزکه کیفیت
کلدی شو بازار عشقه کر بیت	مربع مطوی موقوف وزنی
مفتعلن فاعلات در بیت	وصلن ایدر دل امید
روزه نک انجامی عید	مربع مطوی در اول مصراع

و مخبون و موقوف در آخر وزنی مفتعلن فعولان در بیت

نار رخك جهانسوز
سینه یار رنبار زوز

دائرۀ مختلفه نك بحر ثانیسی بحر مضارعدر اصل مبنی درت
کره مفاعیلن فاعلاتن در بونك اصلی نامستعمل در او لمغله
ذکری مطوی و مستور قلنوب منحصر بیان فروع اوزره
مقصور قلندی مضارع مثمن مقصور در عروض و ضرب
و مکفوف در باقی وزنی مفاعیل فاعلات مفاعیل فاعلات در بیت

بو شب یارمه جبینه رقیب ایتدی ارتباط
عجب نور و ظلمت ایرمیش بو بیله اختلاط

مکفوف در جزء مفاعیلن محذوف در فاعلاتن لکن مقصور
در ضرب وزنی مفاعیل فاعلن مفاعیل فاعلن مفاعیل فاعلن

مفاعیل فاعلات در بیت
صراحی قدح لبك بوسه در شراب

بکا منه بجه سن عجب بزم باده تین
تقطیعی بکا منه مفاعیل

بجه سن فاعلن عجب بزم مفاعیل باده سن فاعلن صراحی
مفاعیل دك قدح فاعلن لبك بوس مفاعیل در شراب
فاعلات اخرب در مفاعیل و سالم در فاعلاتن وزنی
مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن در بیت

کج ایلیوب کلاهن بر چیم کورندی بدر
تیز الدن اروین الدم سیر اتدم ای بدر

اخرب و سالم و مسبغ در عروض و ضرب وزنی مفعول

فاعلاتن

فاعلاتن مفعول فاعلیان در بیت

بن آب صاندم اما آتش اول لعل جانك
بوس ایلدکجه نار غمم قیلدی فوران

اخرب در صدر و ابتدا و مقصور در عروض و ضرب و مکفوف
در باقی وزنی مفعول فاعلات مفاعیل فاعلات در بیت

قاشك هلال جو یلنه دکل می عید
بایده بر ایکی نجوم الحق اولور پدید

اخرب محذوف و مکفوف وزنی مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن در بیت

زلفك کبی سیاه تر و هم دراز تر
اولمغله جانم اول شب هجرانده سوز

و بو ایکی وزنك دخی شعر واحد ده مجموع اولمسی کثیر الوقوعدر
اخرب در مفاعیلن محذوف در عروض و ضرب و سالم
در باقی وزنی مفعول فاعلاتن مفعول فاعلن در بیت

نقل کلام ایدرسك مانند خامه کر
شمشیر تیز البت اماده ایله سر

تقطیعی نقلی ک مفعول لامدرسك فاعلاتن ماند مفعول
خام کر فاعلن شمشیر مفعول تیز البت فاعلاتن اما و مفعول
ایله سر فاعلن اخرب و مکفوف و سالم در عروض و ضرب
وزنی مفعول فاعلات مفاعیل فاعلاتن در بیت

مخبر کبی مالك الیوب هره فیض بار اولدی
ناقدر که کرمی میان بند اعتبار ایت

مسدس مکفوف و مقصور مفاعیل فاعلات مفاعیل در بیت

لب چشم یار بسته و بادام   رخ البدر بکامی کلفام

تقطیعی لبو چشم مفاعیل یار بست فاعلات و بادآم
مفاعیل رخی ال مفاعیل در بکام فاعلات ی کلفام
مفاعیل مسدس مکفوف و محذوف مفاعیل فاعلات فعولن وزنی

دوشوب خوفه دل اوجیاه ذقننه   بکرمی اوسمه سوی دهندن

اخرب و مکفوف و سالم در عروض و ضرب وزنی مفعول

فاعلات مفاعیلن در بیت   ترانه بق جمالکه امعان ایت
عاشقلره کوررهله اذعان ایت   اخرب و مکفوف و محذوف

وزنی مفعول فاعلات فعولن در بیت

بر دل که داغ حسرتی یوقدر   تمغای حسن و شهرتی یوقدر

مقتضب

و دائرهٔ مختلفه‌نک بحر ثالثی بحر مقتضبدر اصل مبنی درت
کره مفعولات مستفعلن در بونک دخی اصل اوزره
استعمالی مهجور اولمغله صدای نشید فروعی مجهور قلندی
مقتضب مثمن مطوی وزن مصراعی فاعلات مفتعلن

فاعلات مفتعلن در بیت   قدکمانه دوندی کل ای سنکدل ابروسی
تیرابه قمه هدف سینه کی کیم طاقتی   مثمن مطوی در جزء مفعولات

و مقطوع در جزء مستفعلن وزنی فاعلات مفعولن

فاعلاتن

فاعلاتن مفعولن بیت   انتظام جابکدن اولمه غره‌ای دانا
سرعت اوزره جوش ایلر ارمیده هر دریا   تقطیعی انتظام فاعلات

جابکدن مفعولن غره الم فاعلات ای دانا مفعولن سرعت اوز
فاعلات جوش ایلر مفعولن ارمید فاعلات هر دریا مفعولن
مربع مطوی وزنی فاعلات مفتعلن در بیت

درکناره رخصتی یوق   عرضحاله رغبتی یوق

مربع مطوی و مقطوع وزنی فاعلات مفعولن در بیت

شوخ سرو قامتین   آه بک قیامتین

مربع مخبون و مطوی وزنی مفاعیلن مفتعلن در بیت

دوشوب زلفنه هوسم   دخان اولدی جب نفسم

مربع مطوی و سالم در عروض و ضرب وزنی فاعلات

مستفعلن در بیت   بغله زلف دلداره دل
اورکس اوزکه‌لردن کسل   و دائرهٔ مذکوره‌نک بحر رابعی

مجتث

بحر مجتثدر اصل مبنی درت کره مستفعلن فاعلاتن در بونک
دخی اصلی نقد نارواکبی خزانهٔ اهماله متروک و فروعی مستعمله
قالب ترکیبده سکه ترتیب ایله مسبوک و مسکوک قلندی
بحر مجتث مثمن مخبون وزن مصراعی مفاعلن فعلاتن

مفاعلن فعلاتن در بیت
الوب صباحله فنجان قهوه دسته اول

الله کی دل سودا نهادم ایتدی ارات
مخبون ومقصور درعروض وضرب

وزنی مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلات در بیت

قضیب دوری لبده کوزمز ایندی قیتی
که طفل نوهوسم استدی جیقده کراب

مخبون ومحذوف درعروض وضرب وزنی مفاعلن فعلن

مفاعلن فعلن در بیت
اکر رطوبت دندانک اینه ایره اثر

نثار ایدردی جو باران همیشه در وکهر
مخبون ومقطوع العروض والضرب

وزنی مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلن در بیت

اونور سیده نیجون بیلمز اغزینک دادین
جو نیر دمبدم امز لب شکرزادین

مخبون ومقطوع مسبغ درعروض وضرب وزنی مفاعلن

فعلاتن مفاعلن فعلات در بیت
نظردن اولسه نهان روی اشک اولور زرزان

غروب ایدیجه کونش اختران اولور رخشان
وسیس طبعان ارباب سخنه

هویدا وروشن اوله که بحر مجتثدن اوزان اربعه سابقه میانده
مخالفت بسیره تحقیق حسبیله ائمه عروضیان اوزان مستقله
متغایره در دیو بیان ایلدیلر لکن تفحص دواوین ایلین اهل
یقین عندنده مستبین درکه اشبو اوزان اربعه قافیه ده
خلل کلمامک اوزره بربرلیه شیر وشکر کبی مخلوط وزر وکوهر

مثلو

مثلو مربوط اوله رق غزل واحده مجتمعه اولورلر مخبون
ومشعث درجزء ثانی ازمصراع اول ومقطوع مسبغ درعروض
ومقصور درضرب وزن بیتی مفاعلن مفعولن مفاعلن
فعلات مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلات در بیت

کورن در مکتبدن اولوراکا مفتون
نه احمق ادم ایمش خواجه کلمز اکا جنون

تقطیعی کورن در مفاعلن مکتبدن مفعولن الراکا مفاعلن
مفتون فعلات نه احمقا مفاعلن دمیش خا فعلاتن جه کلمزا
مفاعلن کاجنون فعلات مخبون ومشعث درجزء ثانی
ازدو مصراع ومجحوف درعروض وضرب وزنی مفاعلن

مفعولن مفاعلن فع در بیت
لطافت حسندن عذاری کل کل

شطارت ملدن در دهانی بلبل
تقطیعی لطافتی مفاعلن

حسندن مفعولن عذار کل مفاعلن کل فع شطارتی
مفاعلن ملدن در مفعولن دهان بل مفاعلن بل فع مربع

مخبون مفاعلن فعلاتن در بیت
شمیم خطی معطر

نسیم زلفی نه عنبر
مربع مخبون ومقصور وزنی

مفاعلن فاعلات در بیت
شکنج زلفک کمند

که جان ودل انده بند
وفصل دائره ثالثه که دائره

بحر سریع

منسرحه در و بو دوازده ده سریع و جدید و قریب و خفیف
و مشاکل بحرلری مجتمعه در اوّلکی بحر سریعدر اصل بنیی ایکی
کرّه مستفعلن مستفعلن مفعولات در اصلی مهجور اولمغله
بو مقامده انجق فروع مستعمله سی مذکور در بحر سریع مطوی
در جمیع اجزا و موقوف در عروض و ضرب وزنی مفتعلن

مفتعلن فاعلات در بیت | اولدی نهان خطا ایله نصف عذار
روز و شبی قلدی برابر بهار | مطوی و مکسوف وزنی مفتعلن
مفتعلن فاعلن در بیت | بلکه بورمجک ایده ازده تن
قلب رقیقدر اکا پیرهن | بو ایکی وزنک دخی شعر واحده

اجتماع اوزره وجودی اربابنک مشهودیدر مطوی و موقوف
و مقطوع در جزء اوّل و ثانی من المصراع الثانی وزن بیتی
مفتعلن مفتعلن فاعلات مفعولن مفعولن فاعلات در بیت

سینهٔ دلدار ایسه کر سیم خام | اما کیم قلبی سنک رخام

تقطیعی سینهٔ دل مفتعلن دارسه کر مفتعلن سیم خام فاعلات
اما کیم مفعولن قلبی سن مفعولن کی رخام فاعلات مطوی
و اصلم در عروض و ضرب وزنی مفتعلن مفتعلن فعلن در بیت

باشن لحق پاکک ایق ای دل | کعبه کوبنه یوری هر یل

مطوی

مطوی و مکسوف در عروض و ضرب و مخبون در سائر وزنی
مفاعلن مفاعلن فعلن در بیت | خیال چشم سرمه دارکله جب
شکسته در صدای اهم بو شب | مخبون و مکسوف در عروض

و ضرب و سالم در باقی وزنی مستفعلن مستفعلن

فعلن در بیت | اشکمله رام اولمز او غنچه تر
اصلنمه باراندن نه ضرر | تقطیعی اشکمل را مستفعلن

مز اغن مستفعلن چه تر فعلن اصلنمه مستفعلن باراندن
مستفعلن ن ضرر فعلن الکنجبی بحر جدیددر نو ظهور اولمغله
جدید و ندرتی حسبیله غریب لقبیله ملقب اولندی اصل
بنیی ایکی کرّه فاعلاتن فاعلاتن مستفعلن در اصلی مهمل
همان بر فرعی مستعملدر جدید مخبون وزنی فعلاتن فعلاتن

مفاعلن در بیت | کلبجک رقصه اورقاص جلوه کر
یوره کم اوینر ایدوب لرزه جان | اوچنجی بحر قریبدر اصل بنیی

بحر جدید

ایکی کرّه مفاعیلن مفاعیلن فاعلاتن در فروع مستعمله سی
بونلردر مکفوف و مقصور وزنی مفاعیل مفاعیل فاعلات در بیت

قبا در تن نازنینه پرنیان | اکا نارنکه جامه در همان

اخرب و مکفوف و سالم العروض و الضرب وزنی مفعول

بحر قریب

بحر خفیف

مفعول فاعلاتن در بیت   برنشئهٔ طلسمه حیقه‌دی الحق
صد جان ایله طفلم بر قدی قوندق   اخرب و مقصور وزنی مفعول
مفاعیل فاعلات بیت   دل غمزهٔ شوخکله عشقباز
کنجشکی شکار ایتدی شاهباز   درد بجبی بحر خفیفده اصلی

ایکی دفعه فاعلاتن مستفعلن فاعلاتن در فروع مستعمله‌سی بونلردر خفیف مسدس مخبون وزنی فعلاتن مفاعلن

فعلاتن در بیت   نه کلر او مولوی بچه کاهی
دوندی صدره ایتدی بزمه کلاهی   وزن مرفوعک صدر و ابتدا

ایکیسی بردن مخبون یاخود سالم یاخود بری مخبون و بری سالم اولمق جائزدر مخبون و مقصور در عروض و ضرب وزنی فعلاتن مفاعلن فعلات در بیت

عرق رویی الدر چو شراب   میه هر نک اولور همیشه حباب

مخبون و محذوف وزنی فاعلاتن مفاعلن فعلن در بیت

عاشقن کیدی پاره جامه‌سنی   اتک اجرسه جانی اتی کجر

مخبون و مقطوع وزنی فعلاتن مفاعلن فعلن در بیت

صوخوب کیردی یار حمامه   یغلوب قالدی پاسه جامه

مخبون و مقطوع مسبغ وزنی فاعلاتن مفاعلن فعلان در بیت

گردن

کردن یاری ایدی چون سمور   حیقدی مهتاب بصان شب دیجور

بو اوزان اربعه دخی شعر واحدده مجتمعه اولوب بحر رمل کبی صدر و ابتدا ارنی کاه سالم وکاه مخبون اولمق اشعار معتبره‌ده شایع و ذایعدر مولانا جامی و سائر اهل اهل عروض اکثری اوزان مختلفه در دیو بیان بیوردقلری غالبا همان میانه‌لرنده اختلاف صوری تصور ایتملرندن واقع اولمشدر مخبون و مشعث وزنی فاعلاتن فعلن

مفعولن در بیت   فرز لقطع رخک شها خاکدر
بن کبی صد پیاده پاماکدر   تقطیعی فرز لقطعی فاعلاتن

رخک شها مفاعلن خاکدر مفعولن بن کبی صد فاعلاتن پیاده پا مفاعلن ماکدر مفعولن مخبون و محجوف مسبغ وزنی فاعلاتن مفاعلن فاع در بیت

لعل دلبر لطیف کلنار   داغ رشکیله غنچه کلنار

تقطیعی لعل دلبر فاعلاتن لطیف کل مفاعلن نار فاع داغ رشکی فاعلاتن ل غنچ کل مفاعلن نار فاع و بحر مذکور جابجا متممة الاجزاء استعمال اولندیغی منظور ارباب شعور در حتی روده‌کی نام بر شاعر ماهرک اشبو بیت

مطلع غزل فاخردر بیت   کرکنده چاره مرا بغم عشق ان صنم

بتو اندر زدوده زین دل غمخوار زنگ غم   وزنی فاعلاتن مفاعلن

فعلاتن مفاعلن بیت   کعبه کوینی طوافه بوری سعی قیل ولا

غمزه دکزمی بلده بر بوله سن وصله صفا   بشنجه بحر منسرحکدر بودخی

بحور حادثه دندر و اشعار پهلوی اکثر با بحر مرقوم اوزره منظومدر
اصلی ایکی دفعه فاعلاتن مفاعیلن مفاعیلن در فروع مستعملی
بونلردر مشاکل مسدس مکفوف ومقصور العروض والضرب
وزنی فاعلات مفاعیل مفاعیل در بیت

جسم زردم ایچنده دل سوزان   شمعه ایچره فتیل اولدی فروزان

مربع مکفوف ومقصور وزنی فاعلات مفاعیل در بیت

حسنی شمع شب افروز   طبعی نار جهان سوز

مکفوف ومحذوف وزنی فاعلات فعولن در بیت

زلفی مشک ختندر   نطقی در عدندر

وبحر مشاکل دخی احیانا مثمن الاجزا اولمق اوزره نظم و
اجرا قلنمشدر وزنی فاعلات مفاعیل فاعلات مفاعیل در بیت

سنده درخ کلکاون بنده اه سحرکاه   سنده اتش سوزان بنده دود سیهکاه

فصل دائره ثالثه دائره متفقه در وانده ایکی بحر متشارکدر

بری

بری بحر متقارب وبری بحر متدارکدر بحر متقارب اصلی سکز
کره فعولن در بیت   سمک صیدنه اولدم انکله راهی
اوماهی سکار ایتدی بنده اوماهی   مثمن مقصور درعروض و

ضرب وزنی فعولن فعولن فعولن فعول در بیت

اودلیتان جوانی نه محکم شکار   با لقدر قاچر هیچ طوتماز کنار

محذوف درعروض وضرب وزنی فعولن فعولن فعولن

فعل در بیت   کیم ایرادو در یتیمی تلف
اکاجیب اغوشی قیلدم صدف   مسدس سالم التی کره
فعولن در بیت   می تلخ ایچوب لعل شکر
اجر عاشقه طتلو سویلر   محذوف درعروض وضرب
فعولن فعولن فعل در بیت   کمرلر دیوب کتدیلر
بکا ابروانک یتر   مثمن اثلم درصدر وابتدا

وحشو ثانی وزنی فعلن فعولن فعلن فعولن در بیت

کلدی عرق اورخساره آله   بیلدم کیدرمش خورشیده ژاله

تقطیعی کلدی فعلن عرق اول فعولن رخسا فعلن ره آله
فعولن بلدم فعلن کیدرمش فعولن خورشی فعلن ده ژاله
فعولن وبیت مرقوم بحر رجزک مربع مرفلندن اولوب درت

کره مستفعلاتن دن مرکبدر دیکدر عبد فقیرک عندنده
حقه اقربدر دیو صورتده اجزاء بیت بربریه متفق اولوب
انشاد و انشادی سلیس و منسق اولمغه اولور کلدی غرق
اول مستفعلاتن رخساراله مستفعلاتن بلدم کیدرسن
مستفعلاتن خرشیدزاله مستفعلاتن مثمن ازم وزنی
فعل فعولن فعل فعولن در [illegible] بیت

بزمه کلورسک روشن ایدرسین	بزمی کلمسن کلشن ایدرسین

تقطیعی بزم فعل کلرسک فعولن روش فعل ندرسن فعولن
بزم فعل کلمسن فعولن کلش فعل ندرسن فعولن بو بیت
دخی بحر رجزک مربع مطوی مرفلندن درت کره مفتعلاتن
دن مرکب اعتبار اولنمق اتفاق اجزا و سلاست انشاد
وانشاده مدار اولمغله رأی صواب ایدوکی اشکاردر تقطیعی
بزم کلرسک مفتعلاتن روشندرسن مفتعلاتن بزم کلمسن
مفتعلاتن کلشندرسن مفتعلاتن ازم و مقصور درعروض
وضرب وزنی فعل فعولن فعل فعولن در بیت

روز وصالک عاشقه عید	لیل خیالک قدر سعید

تقطیعی روز فعل وصالک فعولن عاش فعل قه عید فعول

لیل

لیل فعل خیالک فعولن قدر فعل سعید فعول بو بیت دخی
مفتعلاتن مفتعلن وزنی اوزره تصحیح اولنمق شایسته ترجیحدر
مقبوض درصدر و ابتدا و حشو ثانی و اثلم درباقی وزنی فعول
فعلن فعول فعلن در بیت

درونی جورکله داغ ایدرسین	بنی افندم چراغ ایدرسین

تقطیعی درون فعول جورک
فعلن لداغ فعول درسن فعلن بنی ا فعول فندم فعلن
چراغ فعول درسن فعلن بو بیت دخی مربع بحر کامل مرفل
یاخود مربع رجز مخبون مرفلدن علی کلا التقدیرین مفاعلاتن
مفاعلاتن دیو تقطیع قلنمق نزدکا ملده افضل و اکلدر تقطیعی
درون جورک مفاعلاتن لداغدرسن مفاعلاتن بنی افندم
مفاعلاتن چراغدرسن مفاعلاتن و سابق الذکر رودکی
نام شاعر ماهر بو وزن مقبوض اثلم اوزره بر غزل مسمط
اختراع ایلمشدر که ایکی بیتی بو محلده ایداع و ابداع قلندی رباعی

کل بهاری بت تتاری نبید داری چرا نیاری	نبید روشن چو ابر بهمن بطرف کلشن چرا نیاری

و بو ایکی بیت دخی کلک فقیردن تراشنده و ترجمه تصویر قلندی رباعی

مثال ماه صف دلکده لاله طوتدی پیاله اودونهاله	صفا په دائره دارسته خانه که منتظردر اوروی آلی

و متأخریندن بعض فحول شعرا بو مقبوض اثلمدن بر مصراعی سکز

وبر بیتی اون التی اجزا اوزره غزللر نقل اولنمشدر بیت

زهی جنبت نجون مردمک تیر کشیده خنجر
خ حواجب صباح چولك خط سیاهت شب

مولانا خواجه عصمة الله بخارینك اثر خامهٔ معجز نگاریدر و

سیاق و سباق اوزره نوبت
شراب لعلك او عصیر خنده جهانست

ایتدی عقلن الدی
مثال جرعه دوکلدی خاکه

جو دختر رز انقده قالدی
مؤلف مستمندك نمونهٔ خامه

نقوش لسنده بر رکن اشکال سابق جمله سنه واردر
علی الخصوص بیتی اون التی اجزادن مرکب دیدکلری محض
خطادر وواقع اولان اشعار مثمن کامل مرفل یاخود مثمن
رجز مخبون مرفلدن اولدیغی بی ریب ومرادر زیرا بحر متقارب
عربیه ده اجزاء ثمانیه یی تجاوز ایتمشدر وشعراء عجم بعض
زحافات وعلله ده عربه مخالفت ایدیلر ایسه دخی عدد اجزاده
تا بو مرتبه تفرد وتمایز ایتمشدر ومهما امکن عربیه یه تطبیق
منظور ایکن خلاف کلی اوزره حمل خلاف کلی ایدوکی مقرردر
وفروع مذکوره یی مولانا جامی ووحید تبریزی وغیرلری بحر
متقاربدن تعداد ایدکلرینه بناء عبد فقیر دخی بو محلده ایراد
قیلدم لکن حق ظاهر ونظرلری قاصردر وبو اشعار بحر متقاربدندر

دیو فحول شعرادن نقل بو قدر صواب اولان رجزك یاخود کاملك
فروعنی ازدیاد واشعار معهوده یی اندن تعداد ایلمکدر
والسلام متقارب مثمن محذوف درعروض وضرب وحشو
اول وزنی فعولن فعولن فعولن فعل در بیت

برال صالسه کل دیو جان کیدر
اترطو ترامرینه بغلو سر

تقطیعی برال صل فعولن سکل فعل دیو جا فعولن کدر فعل
اترطو فعولن ترم فعل رنه بغ فعولن لسر فعل دائرهٔ متفقه نك
بحر ثانیسی بحر متدارکدر وبو بحره شقیق وغریب ومخترع
ومتسق ومنتظم وخبب ورکض الخیل وقطر المیزاب وصوت
الناقوس اسملریله دخی تسمیه اولنور اصل بیتی سکز کره فاعلن در بیت

تازه لنسنده بر طفل نورسته سی
کیم مشار بنان اوله چون ماه نو

مثمن مخبون وزنی سکز کره فعلن در بیت

هاله کلسون اوساده رخم جمنه
که نه درسمن اوکرده تا سمنه

مثمن مقطوع وزنی سکز کره فعلن در بیت

شوقك قلبم پر شور ایلر
چون مه بحری پر نور ایلر

مخبون مثمن مقطوع درعروض وضرب وحشو اول وزنی
فاعلن فعلن فاعلن فعلن در بیت

برقلیج قنن کسمزانی پسر   غمزه‌لر نیجون قلبی چاک ایدر

تقطیعی برقلیج فاعلن قنن فعل کسمزی فاعلن پسر فعل
غمزلر فاعلن نیجن فعل قلبیجا فاعلن کیدر فعل مسدس مخبون

وزنی التی کره فعلن در بیت   نقد رحوق ایسه کنهم
کرم ایت بنه پادشهم   مشمن مقطوع وزنی التی
کره فعلن در بیت   مقصد انجق وصلت
بودر اخسر صحبت   فصل مقتقبان انار بصر

وبعیره نه اشکار ومرندفان اسرار رؤیت وروینه بریدار
اوله که امتیاز اشعار وزن ایله قافیه یه منوط اولوب مباحث
وزنی مقدار کافی بو رساله مختصره ده مشروح ومبسوط
قلندی اما علم القافیه دخی اون ایکی علوم عربیه دن بر فن
جلیل اولمغله استیفای مسائلی تألیف مخصوصه مربوطدر
لکن وزن اشعار قلندر ایچون فهم وادراکی اهم والزم اولدیغی
بعض قواعدی اعلام ملتزم کورلدی معلوم اوله که معنای
قافیه ده اختلافات کثیره پیدا در جمله دن فهمه اقرب اولانی
بو معنادر القافیه ما تشابه به اواخر الابیات مع اختلاف الکلمات
یعنی قافیه اول نسنه در که انکله ابیاتک اخرلری بری برینه

متشابه

متشابه اولور بشرط انکه اول نسنه‌نک کلمه‌لری بری برینه مغایر
اوله مثالی   قطعه

زوالی عاشقنک زناب شوقی بولدی کمال   ظهور خط ایله کلوب استوایه مهر جمال
نیجون فتاده یه قلمز نکاه اول وحشی غزال   غزاله فلک اول رتبه خاکی مشرب ایکن

بیتین مذکورینک قافیه‌لری
جمال وکمال وغزال کلمه‌لرنده در وانلر کلمات مختلفه‌لردرکه
اواخر ابیات انلر ایله متشابه اولمشلردر اکر قافیه واحده
بعینها تکرار واعاده قلنورسه اکا ایطاء تسمیه ایدرلر عیوب
قافیه دن در جائز اولمز مکر اون واون بش بیت تخلل
ایدوب قافیه اولی نسیان مرتبه‌سنه وارمش اوله لکن
اواخر ابیاتده لفظ واحدک تکراری ملتزم اولورسه اول لفظه
ردیف تسمیه اولنور قافیه مقامنه قائم اوله مزینه هر بیتده
لفظ مکررک ماقبلنده بری برینه مغایر قافیه واجبدر مثالی قطعه

صونیکا ساقی رحیق ارغوانی جام عشق   هر سبکمغز آشمز رطل کران جام عشق
آب خضره عمری لذتجه اوزانمز دستنی   بویله در هب مشرب دردکشان جام عشق

قطعه مرقومه ده جام عشق لفظلری ردیف وقافیه ماقبلنده
ارغوان وکران وکشان کلمه‌لرنده در واکر بیت مسمط
اولورسه انده درت قافیه تحقق ایدر اوجی اول بیته مخصوص

اولوب اخر بیتده اولان قافیه سائر ابیاتک اواخرینه موافق

اولمق لازمدر مثالی قطعه	کلدی ایله بوی نشاط
اسدی نسیم خوش شمیم	یایلدی دهره انبساط
هر سوده صد فیض عمیم	اچلدی باغک کللری
دمساز در بلبللری	سیر ائتسه بو سنبللری
دنیا به رشک ایلر نعیم	ابیاتک قافیه لری شمیم وعمیم

ونعیم کلمه لرنده در مصراعلر اثناسنده اولان مجرد صنعت
تسمیط ایچوندر ومطلع بیتنده مصراع اولک نصف اولی
مصراع ثانینک نصف اولنه مناسب اولمق لازمدر اصل
قافیه ابیات اوزره اوله مسمطک لطافتی اولمز وقوافی
ابیاتده البته بر حرف تکرر ایدوب قافیه انک اوزرینه بنا
وشعرا کا نسبت اولنور قصیدهٔ لامیه ومیمیه ورائیه دینور
اول حرفه حرف روی دریر حرف الروی ما یبنی علیه القافیه
وینسب الیه الشعر قوللرینک معناسی بودر وبز دخی بو مقامده
کلیا قافیه یی فوت ایتمیوب برنبذهٔ یسیره بیان ایلدک
بعد ازین خاتمة الکتاب سمتنه عطف عنان ایده لم خاتمه
ترکیب بند مفردات فصل دهر میانده مثال مثل سائر

مشهور ومقرر درکه کلام موزون برنیجه انواعه مقسومدر
مفرد یالکز بر بیته اطلاق اولنور هر مصراعنده قافیه وار ایسه
اکا مطلع ومصرع دینلور رباعی یالکز ایکی بیته دینلور که بحر
هزجده سبقت ایدن وزن مخصوص اوزره اوله اکا
دوبیت وترانه دخی دیرلر قطعه ایکی بیتدن یکرمی به وارنجه
ابیاته دینلور ایکی بیت اولدیغی برده رباعی ایله فرقی اولدر که
رباعی وزن مخصوصی اوزره اولوب بیت اولنک هر
مصراعی مقفی اولور اما قطعه اوزان سائره دن اولوب
بیت اولک هر مصراعنده قافیه التزام اولنمز قصیده
عدد ابیاتی یکرمیدن متجاوز اولان شعردر بیت اولنک
هر مصراعنده قافیه لازمدر ترک اولنورسه مصمت دیرلر
عیوبدن در جائز دکلدر اولنده تشبیب وتغزل ایدرسه
تغزلدن مدحه یاخود هجوه انتقال ایلدیکی محلده فارسیده
گریزگاه دیرلر وعربیده اکر حسن مناسبت اوزره
انتقال ایلدیسه تخلص دینور واکر بلا مناسبت انتقال
ایلدیسه اقتضاب دینور وقصیده ایچنده غایت لطیف
ومعنی اولان بیته عربیده بیت القصید وفارسیده شاه بیت

تعبیر ایدرلر غزل اول شعردر که انده عشق ومشق وگل ومل
وفی ومی ذکر اولنه اقل ابیاتی بشدر نقدر زیاده اولسه جائزدر
بیت اولنک هر مصراعی مقفی اوله کلمشدر مطلعی ایکی اولور
دومطلع دیرلر ترجیع بند اولدر که برقاچ مصراع یاخود برقاچ
بیت سبقت ایدنجه عینی ایله بر مصراع یاخود بر بیت اعاده
اولنه اگر اعاده اولنمیوب هر بندده بر مصراع مخصوص یاخود
بر بیت مخصوص اولنورسه اکا ترکیب بند دنیلور وترجیع بند
ایله ترکیب بندک هر قطعه سی البته اوچ مصراعدن زائد اولور
درت اولورسه مربع الکیسه مخمس التی ایسه مسدس
دنیلور وهلم جرا تشطیر بر بیتک شطر اولنک یعنی مصراع اولنک
اخرینه بر مصراع وشطر ثانینک اولنه بر مصراع دخی ضم
ایدوب درت مصراعه ابلاغ ایلمکدر وتخمیس بر بیتک اولنه
اوچ مصراع دخی ضم ایله بش مصراعه ابلاغ ایلمکدر وتسدیس
وتسبیع وغیرلری قیاس ایله ظاهر اولور سرقه غیرک لطائف
اشعارینی هم در دیو نفسنه نسبت ایتمکدر لفظنی تغییر ایتسه
ایتمسه ده مذمومدر اما غیرک اولدیغنی افاده ایدرک اخذ
ایدرسه اکا تضمین دنیلور جائزدر واگر اخرک ایدوکی غایت

مشهور ایسه

مشهور ایسه افاده حاجت یوقدر تضمین عد اولنور مقبولدر
مستزاد اول شعردر که هر مصراعنک اخرنده افاعیلندن
جزء اولی ایله جزء اخرینک وزننده بعض کلمات ازدیاد قلننه
غالب استعمالی بحر هزج اخرب مکفوف محذوف یعنی مفعول
مفاعیل فعولن وزننده وزائدنک قافیه سی اصل متنک
قافیه سیله متحد اولمیوب زائدی نظم اخر کبی قافیه دیگر
اوزره بنا قلنور مثالی قطعه

کبر ایله جانا
ال بغلیه لرنا
رفعت هوسیله
روشندر اوصنا

سجاده صفت خاکنشین اول یوری هردم
سرداده فرمان اوله صف صف سکا عالم
قندیل کبی طالب اولان اوج صعوده
باش قالدیروب انشلدیرانی کورز ادم
مثنوی اول نظمدر که مجموعنده
قافیه واحده ملتزم اولمیوب بلکه هر بیتی قافیه مخصوصه اوزره
بنا قلنوب مصراع اولنده دخی اول قافیه التزام اولنه
مثنوی شریف مولانا وشهنامه فردوسی کبی ابیاتنده
عدد معین شرط دکلدر وبحر معینه اختصاصی یوقدر بلکه
جمیع بحورده جریانی جائزدر مثالی مثنوی

حمد لله رساله بولدی ختام
بخت نظمه ویردی حسن نظام

گرچه حجمی صغیر در انك قدری اما کبیر در انك
حبه مقداری قطعه الماس اوله مزمی عدیل بار نخاس
نه که وار در عروضدن مقصود جمله سی بو کتابده موجود
اکا مخصوص اولان فوائد چوق آره مه غیری برده جمله سی یوق
منتظمدر چو سبحهٔ لؤلؤ حسن ترتیب ایله مرتب بو
سیماانده زیور عنوان نام نامی خسرو دوران
در یکتای بحر فضل وکمال جوهر خاص کان جود ونوال
پادشاه ظریف دانادل هم کریم وشجیع هم عادل
شاه هیبت مناظم شوکت حضرت شه سلیم جم عظمت
شاهباز فضای جنك وغا شیر هیجا در جهاد وغزا
جلکه خورشیده خنجر لماع ریزه ریزه قیلدی چو نار شعاع
شعر وانشا به الله خامهٔ تر نجح اولور بر بر ینه شیر وشکر
کارفرمای حکم سیف وسلاح رغبت افزای قدر علم وصلاح
ایده الله قلبنی مسرور قیله دائم مؤید ومنصور
نام پاکی بو نسخه ده مذکور حرز جان اتسون انی اهل دهور
اول سببدن در نظیم اولدی ادبه تحفهٔ سلیم اولدی
غیری نایفرده یوق بو شرف کوهرندن بولور رواج صدف

ایله

ایله یارب قبولنه مظهر انتفاع ایده اندن اهل هنر
چونکه با فیض لطف رب مجیب قلدی تکمیل اوجمع پاکی منیب
طبعنه اولدی نیب بخش عروض دیدی تاریخنی اصول عروض

الحمد لله علی التمام وعلی رسوله افضل السلام
وعلی آله واصحابه اجمعین

۱۲۰۶